תלמוד בבלי · אחרונים · בן יהוידע · סדר קדשים

בן יהוידע על מנחות

רבי יוסף חיים מבגדאד

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

בן יהוידע על מנחות

רבי יוסף חיים מבגדאד

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/בן-יהוידע-על-מנחות/
הקובץ נוצר ב־21 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

דף יח. 4
דף כ. 5
דף כז. 5
דף כט. 6
דף כט: 7
דף לא: 12
דף לה: 13
דף לז. 14
דף מא. 15
דף מג: 15
דף מד. 19
דף מה. 22
דף נג. 22
דף נג: 22
דף סד: 27
דף סה. 28
דף פה: 28
דף פו: 28
דף פז. 29
דף פח: 30
דף פט. 30
דף צט. 31
דף צט: 32
דף ק. 33
דף קג: 34
דף קד: 34
דף קי. 36

דף יח.

לְמַצּוֹת מִדּוֹתָיו שֶׁל רַבִּי אֶלְעָזָר בַּר שַׁמּוּעַ, מָצָאתִי יוֹסֵף הַבַּבְלִי יוֹשֵׁב לְפָנָיו, וְהָיָה חָבִיב לוֹ בְּיוֹתֵר, עַד לְאַחַת. עיין בתוספות בביאור 'עַד לְאַחַת'. ונראה לי בס"ד שיש אהבה מורכבת ויש אהבה פשוטה דהיינו אדם אוהב התפוחים והענבים בשביל שגופו נהנה מהם זו היא אהבה מורכבת בתפוחים ובגופו שאם היו מזיקין לגופו לא היה אוהב אותם אבל אהבת האב עם בנו היא אהבה פשוטה דאפילו אין גופו נהנה ממנו ואפילו אם מצערו הוא אוהב אותו הרי זה אהבה אחת דכונתה בבן וכן יש אהבה בין איש לרעהו ובין הרב לתלמידו ובין אדון למשרתו יש מורכבת דאוהבים בשביל שנהנה מהם ויש פשוטה כאהבת אב לבנו וזהו שאמר כאן 'חָבִיב עָלָיו בְּיוֹתֵר עַד לְאַחַת' רצונו לומר חיבוב זה שמחבבו הוא נמשך מן אהבה שהיא אחת דאינה מורכבת.

אי נמי אחת כינוי לתורה כמו שאמרו רבותינו ז"ל במדרש דכתיב תּוֹרָה אַחַת יִהְיֶה לָכֶם (במדבר טו, טז) וידוע דאהבת התורה היא אהבה נפשיית וכן כאן היה מחבבו חבוב נפשיי כמו 'הָאַחַת' היא התורה.

אַשְׁרֵיכֶם תַּלְמִידַי חֲכָמִים, שֶׁדִּינֵי תּוֹרָה חֲבִיבִין עֲלֵיכֶם בְּיוֹתֵר (תהלים קיט, צז). נראה לי בס"ד דוד המלך ע"ה אמר שָׁשׂ אָנֹכִי עַל אִמְרָתֶךָ כְּמוֹצֵא שָׁלָל רָב (תהלים קיט, קסב) נמצא דשוה שמחת התורה לשמחת הממון אמנם אני רואה בכם עתה שדברי תורה חביבין עליכם יותר מן שלל רב שאמר דוד המלך ע"ה כי השלל המעט אין בו שמחה מה שאין כן דברי תורה שמחים בה אפילו במעט דהא ראה שצהבו פניו ביותר אפילו על דבר אחד מן התורה ונמצא דברי תורה חביבין עליהם ביותר מן השלל דנקיט דוד המלך ע"ה.

קָרָא עָלָיו הַמִּקְרָא הַזֶּה: "מָה אָהַבְתִּי תוֹרָתֶךָ כָּל הַיּוֹם הִיא שִׂיחָתִי" (תהלים קיט, צז). יש להקשות, הלא פסוק זה אין בו שייכות לענין השמחה והוה ליה למימר פסוק פִּקּוּדֵי ה' יְשָׁרִים מְשַׂמְּחֵי לֵב (תהלים יט, ט) או שָׁשׂ אָנֹכִי עַל אִמְרָתֶךָ (תהלים קיט, קסב)?

ונראה לי בס"ד הוא ראה ששמח שמחה גדולה על דבר אחד דוקא וזה חידוש דעל דבר אחד כל כך שמח כל שכן אם יהיו שנים או עשר או מאה דברים ועל זה הביא 'מָה אָהַבְתִּי תוֹרָתֶךָ' דהכי קאמר דוד המלך ע"ה אף על פי דרחבה מצותך מאד דהתורה רְחָבָה מִנִּי יָם (איוב יא, ט) עם כל זה גם כשאשיג חלק המעט ממנה שנקרא 'מָה' עם כל זה אהבתי תורתך וכל שכן כאשר אשיג חלק גדול ממנה וזה חלק המועט הנקרא מה אינו בעיני מה אלא אראנו הרבה כאילו כל היום היה שיחתי בו.

דף כ.

כְּשֵׁם שֶׁאִי־אֶפְשָׁר לְקָרְבָּנוֹת בְּלֹא כְּהֻנָּה, כָּךְ אִי־אֶפְשָׁר לְקָרְבָּנוֹת בְּלֹא מֶלַח (במדבר כה, יג). נראה לי מספר קָרְבָּן [352] ומספר מֶלַח [78] עולה ת"ל [430] כי בו יהיה מיתוק חמש פעמים שם אלקים שעולים ת"ל [ה' פעמים אֱלֹהִי־ם 86 עולים ת"ל 430] וגם הוא מספר (משלי י, כה) צַדִּיק יְסוֹד עוֹלָם [430] כי המביא כראוי יתכפר לו ויהיה במדרגת 'צַדִּיק יְסוֹד עוֹלָם' דאז ראוי שיתקיים העולם בעבורו.

דף כז.

אַרְבָּעָה מִינִין שָׁבַלּוּלְבָּ. שְׁנַיִם מֵהֶן עוֹשִׂין פֵּרוֹת, וּשְׁנַיִם מֵהֶן אֵינָן עוֹשִׂין פֵּרוֹת (ויקרא כג, מ). נראה לי בס"ד העושים פירות הם לולב ואתרוג שהם אחד אחד כי בעלי תורה ובעלי מצות שעושין פירות יש להם 'לב אחד' לכן ראשי תיבות לוּלָב אֶתְרוֹג ל"א שהוא ראשי תיבות לֵב אֶחָד. ואותם שאין עושין פירות הם שנים ושלשה כי יש להם כמה לבבות שנים ושלש וראשי תיבות עֲרָבָה הֲדַס הוא ראשי תיבות עַם הָאָרֶץ וסופי תיבות ה"ס [עֲרָבָה הֲדַס] לשון שתיקה שאין פיהם פתוח בדברי תורה.

גם לולב כנגד בעלי תורה ואתרוג כנגד בעלי מצות לכן לולב גבוה מכולם כי תלמוד תורה גדולה מכולם והדס כנגד הבטלים מן דברי תורה וערבה כנגד הבטלים ממצות. **גם** עוד תפס כנגד צדיקים שני מינין לולב כנגד אנשים ואתרוג כנגד נשים וכן בהפך תפס הדס כנגד אנשים וערבה כנגד נשים.

ומה שאמר 'שֶׁיִּהְיוּ זְקוּקִין אֵלּוּ לְאֵלּוּ' נראה הכוונה אֵין צַדִּיק בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה טּוֹב וְלֹא יֶחֱטָא (קהלת ז, כ) אך יעריך השם יתברך הצדיקים לגבי החוטאים ונראין צדיקין גמורים שאין בהם חסרון על דרך שכתבו המפרשים ז"ל על פסוק כַּעֲנָבִים בַּמִּדְבָּר מָצָאתִי יִשְׂרָאֵל (הושע ט, י) ונמצא זקוקין הצדיקים לאלו החוטאים שהם נשלמים מחמתן וכיון דהצדיקים נראו שלמים וגמורים אז כדאי הוא זכותן להגין בעד הרשעים ולסלק הרעה לגמרי שלא תבא ונמצא החוטאין צריכין לאלו הצדיקים.

ומה שאמר 'וְכֵן יִשְׂרָאֵל בְּהַרְצָאָה עַד שֶׁיִּהוּ כֻּלָּן בַּאֲגֻדָּה אַחַת' מפרש רש"י צדיקים ורשעים ונראה לי אַחַת [409] גימטריא הַזַּכָּאִים וְרָעִים [409] וזהו 'אֲגֻדָּה אַחַת' רצונו לומר אגודה של זכאים ושל רעים.

דף כט.

עֶשֶׂר מְנוֹרוֹת עָשָׂה שְׁלֹמֹה, וְכָל אַחַת וְאַחַת הֵבִיא לָהּ אֶלֶף כִּכַּר זָהָב, וְהִכְנִיסוּהוּ אֶלֶף פְּעָמִים לַכּוּר, וְהֶעֱמִידוּהוּ עַל כִּכָּר. הנה ודאי עתה בזמן הזה נראה דבר זה חידוש נפלא לזכך זהב הטוב כל כך זיכוך רב שיעמוד על אחד מאלף אך ודאי בזמן הראשונים היה להם חכמה נפלאה בזה ונשכחה אחר כך מדורות הבאים וכאשר נמצא בחכמת החניטה שקורין מומיהא שהיו עושין במצריים שיתקיים הגוף כמו שהוא אשר עתה אף על פי שגדלה חכמתם ברפואה ושאר חכמות הטבע לא יכלו להשיג חכמה זו של חניטה לעשות כראשונים וכן הדבר הזה של חכמת זכוך הזהב הנזכר.

ומה שעשה הזיכוך באופן זה להביא אלף ככר ולהעמידו על אחד, נראה לי בס"ד דכיון בזה להמשיך לישראל על ידי מעשה המנורה ברכת משה רבינו ע"ה שבירך את ישראל 'יֹסֵף ה' עֲלֵיכֶם כָּכֶם אֶלֶף פְּעָמִים' (דברים א, יא) והוא מדה כנגד מדה דעל ידי זכות מצוה זו שעשה לכבוד השם יתברך לעשות מן אלף הככר אחד ככר כן הקדוש ברוך הוא יוסף ברכתו על ישראל לעשות כנגד כל אחד מישראל אלף איש.

גם נראה לי בס"ד לרמוז הענין בסוד הגלגול כי המנורה רמז לנשמה דכתיב נֵר ה' נִשְׁמַת אָדָם (משלי כ, כז) וידוע כי גלגול הנשמות הוא עד אלף דור וביאת הנשמה בגלגול הוא ענין כניסת הזהב לכור להזדכך ובגלגול אלף דרין ישתלם זכוכה וכל נצוצותיה יהיו עצם אחד גמור ושלם.

"**עַל הַשֻּׁלְחָן הַטָּהוֹר**", **מְלַמֵּד שֶׁמַּגְבִּיהִין אוֹתוֹ וּמַרְאִין בּוֹ לֶחֶם הַפָּנִים לְעוֹלֵי רְגָלִים** (ויקרא כד, ו). מקשים מנא ליה למידק הכי, דילמא נקיט הכי למימר שירדו מעשיו ממקום טהרה וכדאמר במנורה?

ונראה לי בס"ד התם במנורה כתיב (שמות כה, לא) תֵּעָשֶׂה בציר"י דרצונו לומר תעשה על ידי אחרים לכך דריש שירדו מעשיה ממקום טהרה דהיינו שירד מלמעלה אש רוחני ונתלבש בה ונעשו מעשיה בידי שמים, על כן בשלמא גבי מנורה דכתיב 'תֵּעָשֶׂה' איכא למדרש הכי מה שאין כן בשלחן דלא כתיב כן מנא ליה למדרש הכי? לכך אמר 'מְלַמֵּד שֶׁמַּגְבִּיהִין אוֹתוֹ'.

נֵס גָּדוֹל נַעֲשָׂה בְּלֶחֶם הַפָּנִים, סִלּוּקוֹ כְּסִדּוּרוֹ (ויקרא כד, ו) (**שמואל א כא**, ז). נראה לי בס"ד טעם לנס זה שישאר חם בסילוקו כעת סידורו לעורר מוסר לאדם העוסק בתורה ארבע או חמש שעות שיהיה לו התלהבות וחשק בעסק התורה כשיגמור לימודו אחר חמש שעות שכבר טרח הרבה כעת שהתחיל ללמוד דעדיין לא יגע וטרח כי לחם הפנים רומז

לעסק התורה שנקראת לֶחֶם דכתיב (משלי ט, ה) 'לְכוּ לַחֲמוּ בְלַחֲמִי' ויש בה ב' פנים אחד נגלה ואחד נסתר.

אֶלָּא מֵעַתָּה: "**וַהֲקֵמֹתָ אֶת הַמִּשְׁכָּן כְּמִשְׁפָּטוֹ אֲשֶׁר הָרְאֵיתָ בָּהָר**" **הָכִי נַמִּי**? (**שמות כו, ל**). קשא, אין הכי נמי שראה את המשכן כולו בהר! ונראה לי דמקשי ליה דאם נאמר 'הָכִי נַמִּי' למה פרט בדבריו שלשה אלו ירדו מן השמים וראה אותם ועשה כתבניתם, והלא שלשה אלו בכלל המשכן וכיון שראה המשכן כולו ראה גם אלו.

גַּבְרִיאֵל חָגוּר כְּמִין פַּסְקַיָּא הֲיָה, וְהָרָאָה לוֹ לְמֹשֶׁה מַעֲשֵׂה מְנוֹרָה (**שמות כה, מ**). נראה לי בס"ד מה שהוצרך להדמות כך היינו להורות שכל האומנים העוסקים במלאכת המשכן רשאין לעשות כך כדי שלא יטנפו בגדיהם ואין חוששין פן יהיה נראה מזה זלזול למלאכת הקודש.

שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הָיוּ קָשִׁים לוֹ לְמֹשֶׁה, עַד שֶׁהֶרְאָה לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּאֶצְבַּע וְאֵלּוּ הֵן: מְנוֹרָה, וְרֹאשׁ חֹדֶשׁ, וּשְׂרָצִים (**במדבר ח, ד**) (**ויקרא כד, ו**). נראה לי בס"ד אין הכוונה 'אֶצְבַּע' ממש אלא הכוונה על שם אהו"ה שהוא בסוד הדעת ויוצא מן ראשי תיבות אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ (בראשית א, א) ומספרו טוב [17] לכך כתוב בלידת משה רבינו ע"ה וַתֵּרֶא אֹתוֹ כִּי טוֹב הוּא (שמות ב, ב) ואיתא בדברי רבינו האר"י ז"ל (בשער המצות פרשת עקב) ששם זה במלוי יודי"ן כזה אל"ף ה"י וי"ו ה"י [163] עולה 'אֶצְבַּע' [163] וטוב לאדם שיביט ויסתכל כל שעה באצבעותיו ויכוין בכל אצבע מהם שם אהו"ה דמלוי יודי"ן שהוא מספר 'אֶצְבַּע' עיין שם.

ולכן כיון שנתקשה משה רבינו ע"ה בשלש אלו המשיך לו השם יתברך שפע דעת מרובה על ידי שם אהו"ה שהוא בדעת והוא מספר 'אֶצְבַּע' כדי שישיג לדעת בשלשה אלו ועל זה אמר בתנא דבי רבי ישמעאל שהראה לו באצבע לרמוז על שם אהו"ה הנזכר שהוא נקרא אצבע.

ונראה לי שלשה אלו **שְׂרָצִים מְנוֹרָה חֹדֶשׁ** ראשי תיבות 'שָׂמַח' כי משה רבינו ע"ה נצטער בתחלתם ואחר כך שמח בהשגתם וידיעתו בהם ולכן אמר לו אנכי ידעתיך בשם ראשי תיבות ב'חודש ש'רצים מ'נורה שחננתיך דעת בהם להשיגם.

דף כט:

רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מִי מְעַכֵּב עַל יָדְךָ. נראה לי בס"ד על פי מה שכתב רבינו בחיי ז"ל הטעם שלא נכתב בספר תורה נקודות כדי שנוכל לדרוש המקראות בכמה פנים על ידי שינוי קריאתם בנקודות שונות עיין שם. ולכן כשראה במראה הנבואה שנדמה לו שכותב תגין

ולא יותר אמר לו 'מִי מְעַכֵּב עַל יָדְךָ' שלא תכתוב יותר מן התגין ולא תכתוב נקודות גם כן? והשיב לו 'עָתִיד אֶחָד לַעֲמֹד לִדְרֹשׁ עַל כָּל קוֹץ וְקוֹץ תְּלֵי תְּלִים שֶׁל הֲלָכוֹת' ואם נקודות לא יוכל להרבות דרשותיו כי הנקודות אין עושין אלא פנים אחד.

או יובן בס"ד ראה שלא היה עושה לכל אותיות אלא רק לשעטנ"ז ג"ץ ולבד"ק חי"ה ולא לשאר ולכן אמר לו 'מִי מְעַכֵּב עַל יָדְךָ' שלא תעשה לכל האותיות והשיב עָתִיד אֶחָד לִדְרֹשׁ עַל כָּל קוֹץ וְקוֹץ תְּלֵי תְּלִים שֶׁל הֲלָכוֹת וכו' ואני נותן התגין כפי הדרשות השייכים להם.

או יובן הוא חשב שסוד התגין לא ישיגו התחתונים והלואי שישיגו האותיות 'וּמִי מְעַכֵּב עַל יָדְךָ' לתת את התגין אף על פי שאין התחתונים משיגים אותם והשיב לו 'עָתִיד אֶחָד לַעֲמֹד' וזה ישיג גם הנקודות ויותר.

אָמַר לוֹ: חֲזֹר לַאֲחוֹרֶיךָ. הָלַךְ וְיָשַׁב לְסוֹף שְׁמוֹנָה עָשְׂרֵה שׁוּרוֹת. כן הגירסא בעין יעקב. ונראה לי בס"ד ידוע כל אחד יש לו אחיזה באותיות שמו ואות הראשון שבשמו שם הוא עיקר אחיזתו ונמצא רבי עקיבה עיקר אחיזתו באות עי"ן שהוא ראש שמו הטוב ואם תניח אותיות מנצפ"ך בתוך כ"ב אותיות יהיה אות עי"ן הוא אות י"ט שיש למעלה ממנה שמונה־עשרה אותיות נמצא הוא עומד בסוף שמונה־עשרה ועל זה קאמר 'הָלַךְ וְיָשַׁב לְסוֹף שְׁמוֹנָה עָשְׂרֵה שׁוּרוֹת' ומצאו לרבי עקיבה. ודע דהליכה וישיבה זו היא בהבטת השכל שהסתכל במקום אחיזתו ונקיט שמונה־עשרה שורות לשון מליצה הוא זה.

ודע כי מפורש בדברי רבינו האר"י ז"ל בשער הגלגולים דרבי עקיבה השיג הטנת"א [הטעמים, נקודות, תגין, אותיות] כולה ועוד יותר אבל משה רבינו ע"ה השיג עד התגין ולא יותר אמנם גם משה רבינו ע"ה השיג אחר כך הכל על ידי מעשיו הטובים עיין שם. ובאמת הדבר יפלא לומר דרבי עקיבה גדול מן משה רבינו ע"ה אשר מתחילתו השיג השגה גדולה וזכה לנבואה שלא השיגה שום נביא בעולם! גם עוד יפלא כזאת בדבר אחר שכתב רבינו ז"ל בשער הכוונות כי משה רבינו ע"ה היה דעת בסוד תפארת ורבי עקיבה היה בסוד בינה הנקראת 'יש' וגם דבר זה יפלא איך יהיה מקומו למעלה ממנו? אמנם יובן בס"ד הענין אם יוכשר בעיני השם יתברך על פי מה שאמר בשער הגלגולים (בשמואל א') וזה לשונו ובזה יתורץ כי דניאל ראה עתיק יומין מה שלא ראה משה רבינו ע"ה ואיך יהיה זה אלא מה שהשיג דניאל הוא עתיק יומין דעשיה לפי שבכל העולמות דאבי"ע [דאצילות, בריאה, יצירה, עשייה] יש בהם עשר ספירות ויש בכל עולם כל הפרצופים וכן עולה דָּנִיֵּאל [95] א־ל אדנ־י [96] כי האל"ף עומדת באמצע משמש לכאן ולכאן ושם זה הוא בעשיה וכו' ואליהו זכור לטוב השיג בבריאה כי אליהו למטה מן הבאר שהוא

המלכות דאצילות וכו' עד כאן דבריו עיין שם. ולכן גם כאן נאמר דמקום שהשיג רבי עקיבה הוא תחתון מן המקום שהשיג משה רבינו ע"ה וידוע שבכל עולם יש טנת"א ובכל עולם יש בינה ויש דעת בסוד התפארת.

ובזה יובן בס"ד מה שאמר לו 'חֲזֹר לַאֲחוֹרֶיךָ' ששם תמצא את 'עֲקִיבָא בֶּן יוֹסֵף' כי הוא אינו עומד במקום שאתה עומד בו וצריך שתחזור לאחוריך ותראה אותו ודו"ק היטב.

ועדיין צריך אני לבאר בס"ד מה שאמר כאן 'וְלֹא הָיָה יוֹדֵעַ מָה הֵם אוֹמְרִים' דלפי פשוטו יפלא מאד! אמנם הענין הוא כך דידוע כל נשמה שתבא לעולם הזה הנה היא לומדת מקודם לפני הקדוש ברוך הוא למעלה כל הסודות אשר תוכל להשיג אך לימוד זה הוא אצלה בכח דוקא שהוא סוד המחשבה כי הכח הוא המחשבה והמחשבה היא הכח ענין אחד הוא וכאשר יגיע זמנה לבא בעולם הזה להתלבש בגוף אז כל הלימוד הוא יוצא ממנה מכח לפועל כלומר השגה שהשיגה מקודם בסודות התורה ומצפוניה הכל נקשר עמה בכח דוקא שהוא סוד המחשבה יען כיון שעדיין אין לה התחברות בגוף אין השגתה וידיעתה נחשבת בסוג פועל אלא בכונת כח אבל אחר שתרד לעולם הזה ותתחבר בגוף תהיה כל השגתה וידיעתה בסוד פועל דאז הגוף בהתחברות הנפש אשר עמו יוציא הדברים ההם שהיו אצל הנפש מן הכח לפועל ומגלה אותם בהיותו בעולם הזה באורך זמן של שנות חייו.

וכאשר עלה משה רבינו ע"ה למרום ומצא את רבי עקיבה זיע"א לומד עם תלמידיו עדיין לא בא רבי עקיבה לעולם הזה והוא מצא את נשמת רבי עקיבה ונשמות תלמידיו לומדים תורה לפני ה' ואותו הלימוד היה אצלם בכח שהוא סוד המחשבה בלבד וקליטתם דברי תורה היתה קליטה בכח ולא קליטה בפועל כי עדיין לא היה התחברות לאותם הנשמות בגופם אך משה רבינו ע"ה באותו זמן כבר נשמתו באה לעולם הזה ויש לה התחברות עם גוף וכיון דיש לנשמתו התחברות עם גוף אי אפשר להוציא הדברים שקלטה נשמתו קודם בואה לעולם הזה ברגע אחד אלא צריך לאט לאט כי כל דבר שהוא בכח דוקא נקלט כרגע אבל דבר שצריך להשיגו בסוג פועל שהוא בזמן היותו בהתחברות גוף אי אפשר להשיגו ולהוציא הדברים כולם מן הכח לפועל כרגע ולכן הם שהיו עודם בכח גילו לו כל דברי תורה שזכו לקולטם תכף ומיד כי אין להם שיעור וזמן מוגבל אבל משה רבינו ע"ה שהיה בהתחברות גוף עדיין לא יצאו אצלו כל הדברים מן הכח לפועל ולכך הם היו מדברים בדברי תורה ולא היה יודע מה הם אומרים ובהשקפה הראשונה 'תְּשַׁשׁ כֹּחוֹ' כי חשב אין לו השגה בדברים אלו כלל אך אחר ששמע שאמר לו תלמידיו 'מְנַיִן לְךָ?' והשיב להם 'הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי, נִתְיַשְּׁבָה דַּעְתּוֹ' כי ידע שדברים אלו הם גנוזים

אתו אך עדיין לא בא זמנם לצאת מן הכח לפועל.

ובזה יובן דברי הקדוש ברוך הוא כשאמר לו משה רבינו ע"ה '**יֵשׁ לְךָ אָדָם כָּזֶה וְאַתָּה נוֹתֵן תּוֹרָה עַל יָדִי**?' והשיב לו 'שְׁתֹק, כָּךְ עָלָה בְּמַחֲשָׁבָה לְפָנַי' פירוש אתה גדול ממנו ואשר ראית שאמר דברים שאתה לא ידעתם הנה דברים אלו ישנם אצלך גם כן ויותר מהם ורק הוא עתה עלה במחשבה שאינו בסוג פועל אלא בכח לכך משיג כל מה שיוכל להשיג ברגע אחד מה שאין כן אתה עומד בהתחברות גוף שהוא בסוג פועל, ועוד הוא עודנו לפני למעלה שלא ירד עדיין למטה אבל אתה כבר ירדת לתחתונים לארץ ולכן אל תתמה על אשר לא ידעת עתה בשעה זו עד שאומר הוא לתלמידיו כי באמת הכל הוא גנוז אצלך ורק לא הגיע זמנו לצאת מן הכח לפועל.

ועיין בספר עץ חיים מעשה שהיה ברבינו האר"י ז"ל שהיה ישן ביום שבת ושפתיו דובבות ושאלו רבי אברהם הלוי ז"ל מה זאת? והשיב שעלתה נשמתו למעלה והיתה לומדת סודות בפרשת בלעם, ואמר לו לימא לן מר מהני מילי דמעליותא? ואמר לו בחייך אפילו אם אשב עמכם שמונים שנה רצופים לא יספיק הזמן ללמוד זה! הרי מה שקלטה הנשמה בחצי שעה בהיותה לבדה בלי התחברות הגוף לא יספיק לה ללמוד זה בהתחברות הגוף שמונים שנה.

והנה גרסת התלמוד הנדפס הוא '**הָלַךְ וְיָשַׁב לְסוֹף שְׁמוֹנָה שׁוּרוֹת**' נראה לי בס"ד זה על פי מה שאמר רבינו האר"י ז"ל בביאור 'יֵשׁ לְךָ אָדָם כָּזֶה וְאַתָּה נוֹתֵן תּוֹרָה עַל יָדִי?' כי משה רבינו ע"ה דעת בסוד תפארת ורבי עקיבה בסוד בינה הנקראת 'יש' עיין שם והנה הדעת הוא שמיני ביו"ד ספירות מתתא לעילא והבינה היא אחר הדעת מתתא לעילא וזהו שאמר 'יָשַׁב סוֹף שְׁמוֹנָה שׁוּרוֹת' ומצאו לרבי עקיבא ודו"ק.

אָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, יֵשׁ לְךָ אָדָם כָּזֶה, וְאַתָּה נוֹתֵן תּוֹרָה עַל יָדִי? אָמַר לוֹ: שְׁתֹק, כָּךְ עָלָה בְּמַחֲשָׁבָה לְפָנַי. נראה לי בס"ד דאמרו רבותינו ז"ל על רבי עקיבא ע"ה ארבעים שנה היה עם הארץ ארבעים שנה למד ארבעים שנה לימד אם כן ניצוצות שלו שהם כנגד שנותיו של ארבעים שנה הראשונים צריכים מילוי ותיקון אך אינו דומה ר' שנה הראשונים דעדיין אינו בר עונשין בבית דין של מעלה לעשרים השניים ולכן אמר לו 'כָּךְ עָלָה בְּמַחֲשָׁבָה' רצונו לומר על ידי יסורין קשים אלו אותם כך שנים של ארבעים הראשונים נתקנו ועלו עד סוד המחשבה שהוא עליון מאד ולכן צריך להם יסורין קשים ביותר כדי לעלות לעולם המחשבה.

חֲזִינָא לְהוּ לְסִפְרֵי דַּוְקָנֵי דְּבֵי רַב, דְּחַטְרֵי לֵיהּ לְגַגֵּיהּ דְּחֵי"ת, וְתָלוּ לֵיהּ לְכַרְעֵיהּ דְּהֵי"א. יש להקשות הוה ליה למימר על דאות ה"א קודם אות חי"ת דהא באלפא ביתא קדים

ה"א לחי"ת?

ונראה לי בס"ד משום דתליית כרעיה דה"א היא מוכרחת ולא אצטריך למיהב בה טעמא יען דאם לא תלו כרעיה תהיה כמו חי"ת אך מה שצריך ללמד טעם לתליית כרעיה דה"א היינו משום דחזי דחטריה ליה לגגיה דחי"ת ואם כן עתה אם לא יתלו כרעיה דה"א לא מחלפה בחי"ת לכך הוצרך ללמדינו טעם תחלה על חוטריה דחי"ת שהוא מוכרח להיות ואז הוצרך ללמד טעם על תליית כרעיה דה"א.

וְאֵינִי יוֹדֵעַ אִם הָעוֹלָם הַזֶּה בְּהֵ"א, וְעוֹלָם הַבָּא בְּיוּ"ד, אוֹ אִם הָעוֹלָם הַזֶּה בְּיוּ"ד וְהָעוֹלָם הַבָּא בְּהֵ"א. קשא למה כפל דבריו וסגי בחלוקה אחת לחוד לומר ואיני יודע אם עולם הזה בה"א ועולם הבא ביו"ד?

ונראה לי בס"ד דאי הוה נקיט חלוקה זו בלבד היה מקום לומר שהספק שלו הוא כך אם עולם הזה בה"א ועולם הבא ביו"ד גם כן דהיינו דעולם הבא בשתי אותיות י־ה שנוסף בה אות יו"ד על אות ה"א ובאמת זה אינו דאם הספק שלו בכך איך נפשט ספק זה מן בה"א בראם לכך נקיט בספק שני הצדדין דאז אין לטעות בכונת דברו בכך דמזה מוכח דפשיט לו שכל עולם לא נברא אלא רק באות אחד הן עולם הזה הן עולם הבא.

ומה שאמר '**מִפְּנֵי מַה נִּבְרָא הָעוֹלָם הַזֶּה בְּהֵ"א**?' הכי קאמר מכל מקום נברא בה"א ולא נברא ביו"ד דהיה מספיק אות יו"ד לעולם הבא ולעולם הזה ואחר שהשיב טעם הכרחי לזה שאלו מכל מקום נברא עולם הבא ביו"ד כיון דיש טעם מספיק בה"א סגי לברוא בו גם עולם הבא.

דְּאִי הָדַר בִּתְשׁוּבָה מְעַיְּלֵי לֵיהּ. וְלַעֲלוּהוּ בְּהַהִיא? **לָא מִסְתַּיְּעָא מִלְּתָא** (משלי ג, לד). הנה בזה פרשתי בס"ד רמז הכתוב 'דּוֹדִי שָׁלַח יָדוֹ מִן הַחֹר וּמֵעַי הָמוּ עָלָיו' (שיר השירים ה, ד) כי הקדוש ברוך הוא ימינו פשוטה לקבל שבים ושלח יד ימינו מן החור הוא פתח הקטן הדומה לחור ולא מפתח הגדול הדומה לשער גדול ועל ידי כך מסתייעא מלתא דמעי המו עליו.

ומה שאמר '**אִם חוֹזֵר בּוֹ אֲנִי קוֹשֵׁר לוֹ כֶּתֶר**' נראה התג צורת יו"ד [20] קטנה שבמלואה מספרה עשרים [620] ואותיות עשרים הם מספר כתר [620].

ומה שאמר 'שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם הַבָּא בְּיוּ"ד מִפְּנֵי שֶׁהַצַּדִּיקִים שֶׁבּוֹ מוּעָטִין' יש להקשות כיון דאין רמז זה לשבח למה עשאו? ונראה לי בס"ד לסתום פה המקטרגים שלא יקטרגו בראותם הצדיקים מועטין דאומרים להם כבר הקדוש ברוך הוא גזר כן דעשה רמז על דבר זה ביו"ד ומוכרח שיהיה כך. אי נמי 'מוּעָטִין' רצונו לומר ענוים והוי לשבח.

דף לא:

מַאן דְּאָמַר: בְּסוֹף שִׁיטָה, "**כִּגְבֹהַּ שָׁמַיִם עַל הָאָרֶץ**" (**תהלים קג, יא**). יש להקשות 'כִּגְבֹהַּ' משמע לענין הרחקה קאמר דאם רצונו לומר כעמידת השמים על הארץ הוה ליה למימר 'כעמידת השמים על הארץ'?

ונראה לי בס"ד דלא מפרש 'כִּגְבֹהַּ' לענין הרחקת שיעור החלל שיש בין זה לזה אלא מפרש על גובהן במספר כי מספר שָׁמַיִם [390] עולה על מספר ארץ [291] במספר צ"ט [99] שהוא מספר שילוב הוי"ה אדנ"י [91] עם כולל ח' אותיות שבשם זה ישתלשל שפע חסדו יתברך על יראיו לכן סבירא ליה שצריך לכתוב 'עַל הָאָרֶץ' בְּסוֹף שִׁיטָה, כדי שתהיה תיבת 'הָאָרֶץ' כתובה תחת תיבת 'שָׁמַיִם' להודיע היתרון שיש בשמים על מספר הארץ כי כן דרך כותב חשבונות לכתוב מספר הקטן תחת מספר הגדול לנכות זה מזה ובו מודיעים היתרון כמה הוא.

אמנם מאן דאמר '**בְּתְחִלַּת שִׁיטָה**' מפרש 'כִּגְבֹהַּ' על הרחקה שיש בחלל שבשניהם שהוא מהלך ת"ק שנה וידוע כי מהלך ת"ק שנה הנזכר רמוז במלוי שם שד"י [שי"ן דל"ת יו"ד=500] שבו רמוז עץ החיים דמהלכו ת"ק שנה כמו שאמר רבינו האר"י ז"ל וידוע איש ואשה שזכו יש להם הארת מלוי שם שד"י שעולה ת"ק לכך מדלקת האשה בליל שבת שני נר [250×2=500] ועל זה אומר הכתוב 'כִּגְבֹהַּ שָׁמַיִם עַל הָאָרֶץ' שהוא מהלך ת"ק שנה הרמוז במלוי שד"י בשיעור זה 'גָּבַר חַסְדּוֹ עַל יְרֵאָיו' הם איש ואשתו שמאיר בת"ק אברים שלהם מעץ חיים שהוא מהלך ת"ק שנה. ולזה אמר לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם (דברים יא, כא) שימשך לכם מעץ החיים שהוא שיעורו כשיעור מהלך שיש בחלל על הארץ ונמצא הכתוב נקיט הדמיון של 'כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ' לענין שיעור הרחקתם זה מזה לכך סבירא ליה שיכתוב 'עַל הָאָרֶץ' בתחילת שיטה לרמוז על דמיון הרחקתם זה מזה.

והנה למאן דאמר '**בְּסוֹף שִׁיטָה**' נראה לי בס"ד טעם אחר יש בזה דעל ידי כך יהיה צירוף ש"א מ"ר י"צ מלמעלה למטה כי בזה תהיה תיבת אָרֶץ תחת אותיות שמי ד'הַשָּׁמַיִם' ואז ש' של **ש**מי עם א' של **א**רץ הוא 'שא' ומ"ם של **שמ**י עם ר' של **ר**ץ הוא 'מר' ויו"ד של שמי עם צ' של ארץ הוא 'יצ' כלומר שא וסלק את המר מן העולם על ידי זכות עשרה צדיקים וזהו י"צ רצונו לומר יו"ד צדיקים כמו שאמר השם יתברך לאברהם אבינו ע"ה 'לֹא אַשְׁחִית בַּעֲבוּר הָעֲשָׂרָה' (בראשית יח, לב) ולכן בדור המבול שלא היה אלא שמונה לא נסתלק המר מן העולם וירד המבול.

דף לה:

"וְרָאוּ כָל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי שֵׁם ה' נִקְרָא עָלֶיךָ וְיָרְאוּ מִמֶּךָּ". תַּנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל אוֹמֵר: **אֵלּוּ תְּפִלִּין שֶׁבְּרֹאשׁ** (**דברים כח, י**) (**דברים ו, ח**). נראה לי בס"ד בתפילין של ראש יש אותיות ש"ד מן שד"י שנשלם באות יו"ד של תפילין של יד אך יש בתפילין של ראש אות ש' יתורה שיש לה ד' ראשין ובה רמוז מספר שם ה' דהיינו שי"ן במלואה [360] עולה מספר ש"ס ועם מספר ו' היתר שיש בה יש שס"ו כמנין שֵׁם ה' [366] ולזה אמר 'כִּי שֵׁם ה' נִקְרָא עָלֶיךָ' אֵלּוּ תְּפִלִּין שֶׁל רֹאשׁ, שיש בו שי"ן יתירה שיש לה ו' יתר.

ועוד נראה לי בס"ד ידוע ששם הוי־ה נקרא 'מצפץ' בחלוף א"ת ב"ש ולכן שני שמות הוי־ה שבתחילת י"ג מידות קורין אותם המתפללים ביחיד 'מצפץ מצפץ א־ל רחום וחנון' וידוע שני שי"ן של תפלין הם כנגד שני שמות הוי־ה הוי־ה די"ג מדות הנזכר כי שם מצפץ [300] הוא גימטריא ש' וזהו שנאמר 'כִּי שֵׁם ה' נִקְרָא עָלֶיךָ' נִקְרָא דייקא שקריאתו היא מצפץ והם עליך בתפילין של ראש שרשום בו ב' שי"ן.

מְלַמֵּד שֶׁהֲרָאָהוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה קֶשֶׁר שֶׁל תְּפִלִּין (**שמות לג, כג**) (**דברים ו, ח**). נראה לי בס"ד הכוונה על אור עליון שרומז עליו הקשר של תפלין שהוא אות ד' ונרמז זה בתיבת אָחוֹרָי דקרי בה 'אחור יו"ד' כי אחור אות יו"ד באלפא בית"א הוא ט' שמספרה תשעה ואות ד' במספר הקדמי הוא תשעה דהיינו אם תחשוב מן אות ב' כי האלף תצרפו עם אותיות כמנפ"ץ להשלים בו מספר האלפים אם כן תתחיל לחשוב מן אות ב' באותיות בג"ד ואז יהיה אות ד' מספר תשעה.

קֶשֶׁר שֶׁל תְּפִלִּין צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא לְמַעְלָה, כְּדֵי שֶׁיְּהוּ יִשְׂרָאֵל לְמַעְלָה וְלֹא לְמַטָּה (**שמות לג, כג**) (**דברים ו, ח**). נראה לי בס"ד נרמזו ישראל באות ד' שהם משולשים בשלשה קדושות שהם כהנים לויים ישראלים שנקראים חסד דין רחמים ומספר 'חֶסֶד דִּין רַחֲמִים' [434] עולה דל"ת [434] לכן נרמזים באות דל"ת של תפלין וגם הנשים יש להם אחיזה בדל"ת זו כי הנשים נקראו 'גֶּפֶן פּוֹרִיָּה' [434] דכתיב אֶשְׁתְּךָ כְּגֶפֶן פֹּרִיָּה (תהלים קכח, ג) עולה דל"ת ולזה אמר וְדַלַּת רֹאשֶׁךָ כָּאַרְגָּמָן (שיר השירים ז, ו) ארגמן כי מה שעולה מלמטה למעלה על ידי תורה ומצות נקרא בשם מן וכמו שכתב עטרת ראשי הרב מור אבי זלה"ה בשם אפיקומן שהוא 'אפיקו מן' כי הוא מצוה אחרונה של מצות אותה הלילה.

ועוד נראה לי בס"ד הא דאות ד' של תפלין דומה לישראל כי אות ד' רומז למלכות שהיא ספירה רביעית בשלשה תחתונות שהיא עומדת אחר נה"י [נצח הוד יסוד] וישראל יצאו מן המלכות לכך קשר של תפילין שהוא ד' רומז לישראל.

ומה שאמר '**שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת הַדָּל"ת כְּלַפֵּי פְּנִים כְּדֵי שֶׁיְּהוּ לְיִשְׂרָאֵל לְפָנִים**' נראה לי בס"ד

פנים [180] עם הכולל ד' אותיות גימטריא קפ"ד שהוא מספר רבוע שם הוי־ה דיודי"ן שהוא חסד גמור ושם זה האיר לישראל בגאולתם ממצרים. ובזה פרשתי בס"ד רמז הכתוב פָּקֹד יִפְקֹד אֱלֹקִים אֶתְכֶם (שמות יג, יט) כלומר על ידי שם פָּקֹד [184] אז יִפְקֹד אֱלֹקִים אֶתְכֶם, ולכן היתה הגאולה על ידי משה רבינו ע"ה שמספר שמו קפ"ד וקס"א [184+161 = מֹשֶׁה 345] ולכן אנחנו אומרים בסוף ברכת הלבנה דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל חַי וְקַיָּם, כי 'חַי וַקַיָּם' [184] בשני יודי"ן עולה קפ"ד וכוונתינו למשוך לו הארה של שם קפ"ד הנזכר ששם זה יאיר לישראל בגאולה האחרונה גם כן.

דף לז.

רַבִּי יוֹסֵי הַחוֹרֶם אוֹמֵר (**דברים** ו, ח). פירש רש"י ז"ל חוטמו שקוע כמו שאמרו בבכורות (בכורות מג:) חרום זה שחוטמו משוקע. וקשא החרום הוא מום כמו שאמרו (משנה בכורות ז, ג) החרום פסול ואיך מכנים את התנא הקדוש בשם המום! ואם היו העולם קורין אותו כך איך קרו ליה רבנן בהכי? ולא עוד אלא שמזכירין אותו כן במשנה?

ונראה לי בס"ד דאפשר להיות שבזה הסימן שהיה לו בגופו שהיה חוטמו שקוע נעשה לו נס מן השמים ולכן היו מזכירין אותו בשם זה לזכר הנס ואם כן זכירה זו לשבח היא וכאשר קרה כזאת לאחד שהיה לו אצבע יתירה ונעשה לו נס בדבר אחד שניצול מסכנה גדולה על ידי סימן זה של אצבע יתירה שהיה לו ומחמת כן היו קורין אותו בעל שש אצבעות לזכרון הנס ויתכן גם לרבי יוסי נעשה לו נס על ידי סימן זה של חוטמו ולכן גם החכמים היו קורין אותו כך לזכרון הנס.

מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁנֵי רָאשִׁים, בְּאֵיזוֹ מֵהֶם מַנִּיחַ תְּפִלִּין? (**דברים** ו, ח). הנה פה עירינו בגדאד היה עובר בבטן בהמה כשבה אחת שהיה לו שני ראשים והביאו אותו לפנינו ואחר שנה נולד מאשה אחת ילד שיש לו שני ראשים אך נתביישו להראות אותו ורק הוליכו אותו אצל רופא ארופי כי נולד חי אבל לא חי יותר משלשה ימים והגידו לי אנשים שהיו קרובים ליולדת שראו אותו וגם להמילדת שאלתי והגידה כן הדבר וגם לרופא שאלתיו על ידי אדם אחד ואמר כן הוא והגוף אחד ורק מן הצואר מתחלק לשני צוארים ושני ראשים גמורים בגולגולת ועינים ואזנים וחוטם ופה באין מחסור. ואפשר מה שהקפיד רבי על שאלת פלימו הוא מפני שדבר זה לא שכיח ועוד חשב דאם יולד כך אי אפשר לחיות ויגיע לכלל שנים של גדול שראוי להניח תפילין.

דף מא.

אָמַר לֵיהּ: קָטִינָא קָטִינָא. הא דקראו בשמו ולא עוד אלא שכפל שמו נראה לי בס"ד כי האדם ביום הוא גדול במצות ובלילה קטן במצות כי רוב המצות אינם נעשים אלא ביום דוקא ולא בלילה ומכללם היא מצות ציצית ולכן אמר לו אתה שפוטר עצמך מן הציצית גם ביום נמצאת אתה קטינא ביום וקטינא בלילה.

דף מג:

זוֹכֶה וּמְקַבֵּל פְּנֵי שְׁכִינָה. הא דאמר 'זוֹכֶה' נראה לי בס"ד יש צדיק שאין לו זכות מעצמו לעלות אלא צריך לסיוע נשמות צדיקים אחרים שיעזרוהו ויעלוהו עמהם ונמצא לא זכה מצידו אבל הזריז במצוה זו תגין עליו שיזכה לקבלת פני שכינה מעצמו בלי סיוע אחרים ולזה אמר 'זוֹכֶה וּמְקַבֵּל' רצונו לומר זוכה מעצמו.

גם נראה לי בס"ד מה שאמר '**פְּנֵי שְׁכִינָה**' כי יש לפני אותיות שְׁכִינָה אותיות כו"ס ת"ל והיינו כוס של ברכה רומז לחמשה אותיות אֱלֹקִים [86] שמספרם כּוֹס [86] שהם ה' גבורות שהמלכות נבנית על ידם ומאירים בה וכל הזהיר במצות ציצית שרומז לאור מקיף דוחה את החיצונים ומסמא עיניהם של הקליפות וזהו שאמר 'זוֹכֶה וּמְקַבֵּל פְּנֵי שְׁכִינָה' כלומר מקבל שפע וברכה מן כוס ת"ל הרמוז באותיות שלפני אותיות 'שְׁכִינָה'.

חֲבִיבִין יִשְׂרָאֵל שֶׁסִּבְּבָן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּמִצְוֹות (דברים ו, יג). נראה לי בס"ד נרמזו כל אלו באותיות מִצְוֹת שהוא ראשי תיבות 'מְזוּזָה **צִיצִית** **וּתְפִלִּין**' כי תפילין הוא שתי מצות אחת סדר רש"י ואחת סדר רבינו תם ולכן נוסף וא"ו עם ת' לרבות תפילין אחר. גם מקומות מצות אלו ראשי תיבות פ"ז ר"ב דחביבין כמו פז רב.

וַעֲלֵיהֶם אָמַר דָּוִד: "שֶׁבַע בַּיּוֹם הִלַּלְתִּיךָ עַל מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ" (תהלים קיט, קסד). הנה רש"י ז"ל פירש ארבע בציצית והקשה מהרש"א ז"ל קושיא חזקה בשלמא יד וראש דתפילין אין מעכבין זה את זה לכך חשיב להו כשתים אבל הציצית ד' כנפות מעכבין זה את זה ומצוה אחת הן ויותר תגדל הקושיא הזאת מהא דלקמן דאמר 'מִי שֶׁאֵינוֹ מַנִּיחַ תְּפִלִּין עוֹבֵר בְּשִׁמּוֹנָה עֲשֵׂה וְשֶׁאֵינוֹ מַנִּיחַ צִיצִית עוֹבֵר בַּחֲמִשָּׁה עֲשֵׂה' ועיין פירוש רש"י ז"ל דחשיב בתפילין כל פרשה בפני עצמו ובציצית כל ד' כנפות מצוה אחת.

ונראה לי בס"ד מנין השבע הוא כך דאמרו בגמרא (לז.) מקום יש בראש להניח בו שתי תפילין, ומפורש בזוהר חדש דאלו שתי תפילין אחת כסדר רש"י ואחת כסדר רבינו תם ותרווייהו צריכי ולאו משום ספיקא מנחי להו, וכן מפורש בדברי רבינו האר"י ז"ל נמצא מימות משה רבינו ע"ה היו מניחים שתי זוגות והם שתי מצות שאין מעכבין זה את זה

ויד וראש הרי ארבע מצות שאין מעכבים זה את זה ובציצית יש שתי מצות אחת תכלת ואחת לבן שאין מעכבין זה את זה הרי ששה מצות ועם מזוזה נעשו שבע.

אוֹ לִי שֶׁאֲעֲמֹד עָרוּם בְּלֹא מִצְוָה. קשא הוה ליה למימר 'בְּלֹא מִצְוָה' כי אפילו מצוה אחת לא היה לו שם? ונראה לי בס"ד דהיה לו מצוה אחת והיא מצות הפיאות אך לא נתקררה דעתו בזו לבדה כי רוצה שיהיה לו מצוה אחת ממצות לא תעשה ומצוה אחת ממצות עשה ושל הפאות היא מצות לא תעשה (ויקרא יט, כז) ולזה אמר 'בְּלֹא מִצְוֹת' שתים כהלכתן, עשה ולא תעשה 'כְּיָון שֶׁנִּזְכַּר בַּמְּילָה שֶׁבִּבְשָׂרוֹ' שהיא מצות עשה 'נִתְקָרְרָה דַּעְתּוֹ' דהשתא אית ליה תרתי עשה ולא תעשה. והא דלא שכח הפאות נראה לי מפני שבכל יום ממשמש בהם כשרוחץ פניו אך במילה אין לו משמוש ולא הסתכלות.

ובאופן אחר נראה לי בס"ד הא דלא נחה דעתו במצות הפאות וגם ניישב דקדוק אחר אומרו 'שֶׁבִּבְשָׂרוֹ' דנראה לשון יתר דסגי לומר 'כְּיָון דְּנִסְתַּכֵּל בַּמְּילָה' וניישב עוד דקדוק הנזכר לעיל דהוה ליה למימר 'בְּלֹא מִצְוָה' ולמה אמר 'בְּלֹא מִצְוֹת'?

ונראה לי בס"ד על פי מה שאמר רבינו האר"י ז"ל בעץ חיים דעור האדם הוא מסוד העשיה והבשר יצירה והגידין בריאה והעצמות אצילות. עוד איתא שם בעץ חיים דעשיה רובה רע וביצירה חצי וחצי והבריאה רובה טוב והאצילות כולה טוב ועליה נאמר 'לֹא יְגֻרְךָ רָע' (תהלים ה, ה) דאין שם קליפה עיין שם.

ולפי זה מן הבריאה אין חוששין מכוחות הרע דשם כיון דרובה טוב אז הטוב גובר ואין צריכין שמירה מכוחות הרע אך חוששין מצד העשיה והיצירה דצריך שמירה גם מצד היצירה כיון ששם חצי וחצי אין הטוב גובר, והנה השם יתברך קבע מצות בגוף האדם כדי לשמרו בהם מכוחות הרע דהיינו קבע בעור האדם שהוא מצד העשיה מצות הפאות כדי לשמרו מכוחות הרע דעשיה וקבע בבשר האדם שהוא מצד היצירה מצות המילה כדי לשמרו מכוחות הרע דיצירה, ולכן דוד המלך ע"ה בהיותו ערום דאין מצוה תלויה בגופו קודם שזכר המילה קרא **אוֹ** אף על גב דידע שיש בעורו מצות הפיאות הנה זאת תשמור אותו מכוחות הרע דעשיה בלבד ואין לו שמירה בבשרו לשמרו מן כוחות הרע שביצירה אך כיון שנסתכל במילה 'שֶׁבִּבְשָׂרוֹ' דייקא דנזכר שיש בבשרו מצוה קבועה אז נתיישבה דעתו, ולכן לא אמר ערום בלא מצוה כי ידע שיש לו מצוה אחת בעורו לשמרו אך האוי הוא שלא יש לו תרתי אחד בעורו ואחד בבשרו.

ועוד נראה לי בס"ד טעם אחר שלא נתיישבה דעתו בפיאות, כי אמר זו אין לה קבע חזק כי אפשר שיחלה ונושרים כל שערותיו ותו אין לה זכר אצלו.

ומה שאמר **וְאוֹמֵר** 'חֹנֶה מַלְאַךְ ה' **סָבִיב לִירֵאָיו**' (תהלים לד, ח) נראה לי בס"ד בתפלין

כתיב בפסוק שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְהֹוָה אֱלֹקֵינוּ יְהֹוָה אֶחָד (דברים ו, ד) וכן במזוזה גם כן כתוב יְהֹוָה אֶחָד, ובציצית גם כן עושין כריכות מספר יְהֹוָה אֶחָד [39] הרי ג' פעמים יְהֹוָה אֶחָד עולה מספר מַלְאַךְ יְהֹוָה [39×3=117] וזהו שנאמר חֹנֶה מַלְאַךְ יְהֹוָה סָבִיב לִירֵאָיו כי בשלשה אלו יש מספר מַלְאַךְ יְהֹוָה.

והא דקרי להו 'חוּט הַמְשֻׁלָּשׁ' (קהלת ד, יב) נראה לי בס"ד ד' פרשיות של יד וד' של ראש סדר רש"י ורבינו תם הם י"ו ועם ד' כנפות ציצית וגם מזוזה הרי כ"א שהוא ג' פעמים ז' [7×3=21].

הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: חַיָּב אָדָם לְבָרֵךְ מֵאָה בְּרָכוֹת בְּכָל יוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מָה יְהֹוָה אֱלֹקֶיךָ שֹׁואֵל מֵעִמָּךְ" (**דברים י, יב**). כתבו התוספות פירש בקונטרס אל תקרי 'מָה' אלא 'מֵאָה' עיין שם. והדבר פשוט הוא כי תיבת 'מָה' יש לה מספר כולל שהוא אחד כמשפט כל מספר שיש לו אחד יתר עליו ואם תוסיף על 'מָה' יהיה אותיות 'מֵאָה'.

אמנם נראה לי בס"ד הענין הוא על דרך כל אל תקרי דאמרינן בעלמא והוא כי על פשט הפסוק הקשו בגמרא (ברכות לג:) וכי יראה מלתא זוטרתי היא דקאמר עלה 'מָה' ומתרץ אין לגבי משה רבינו ע"ה מלתא זוטרתי היא.

אך מלבד זה יש לומר כי הנזהר במאה ברכות בכל יום הרי זה בודאי יהיה בעל יראה בנקל כי יתקדש על ידי המאה ברכות ומלבשתו יראה על דרך שאמר רבי מאיר גבי תורה לשמה ומלבשתו ענוה ויראה (משנה אבות ו, א) ואם כן לאיש זה היראה היא מלתא זוטרתי, ולזה אמר אל תקרי 'מָה' למדרש דיראה מילתא זוטרתי היא אלא תקרי תחלה 'מֵאָה' דהיינו למדרש במאה ברכות שיהיה נזהר בהם בכל יום ואז תקרי 'מָה' ביראה לומר שהיא מילתא זוטרתי.

והנה באומרו 'חַיָּב לְבָרֵךְ מֵאָה בְּרָכוֹת בְּכָל יוֹם' נראה לי בס"ד דנרמז באותיות 'מֵאָה' שצריך לברך בשם ומלכות כי 'מֵאָה' ראשי תיבות 'אֱלֹקֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם' וכתבו התוספות בשם רבינו תם כי בפסוק זה של 'וְעַתָּה' יש מאה אותיות כי תיבת 'שׁוֹאֵל' אף על גב דבכל המקרא כתיב בלא וא"ו כאן כתיב מלא בוא"ו ועל ידי כך נשלמו סך מאה אותיות בפסוק לרמוז על מאה ברכות וכמו שכתב בפתח עינים בשם ספר הישר לרבינו תם יעוין שם. ואמרתי בס"ד לכך נעשה חידוש בפסוק זה הרומז על מאה ברכות דנכתב 'שׁוֹאֵל' מלא בוא"ו להורות על הברכות שיהיו ששה תיבות שהם 'בָּרוּךְ אַתָּה יְהֹוָה אֱלֹקֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם'.

הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: חַיָּב אָדָם לְבָרֵךְ שֶׁלֹּשׁ בְּרָכוֹת בְּכָל יוֹם. קשא בשלמא 'שֶׁלֹּא עָשַׂנִי עַכּוּ"ם' מברך בכל יום אחר שיקיץ משנתו מפני כי בשינה יוצאה נפשו מגופו ומברך שלא נכנס בו נפש עכו"ם תמורתה אך 'שֶׁלֹּא עָשַׂנִי אִשָּׁה' מה יש לזה שייכות בכל יום?

ונראה לי בס"ד כי הלילה גורם לפטור את הנשים מציצית ותפילין ושאר מצות התלויים ביום ולכן אומר ברכה זו בכל יום אחר הלילה שמשבח להשם יתברך 'שלא עשאו אשה' כדי שתהיה הלילה פוטרתו מן המצות.

ועוד נראה לי בס"ד כי באשה יש גרעון גדול שצריכה להיות נכנעת לבעלה והוא ימשול בה והכנעה זו יש לה הוכחה מסדר התשמיש והיינו **מעשה** באשה אחת חכמנית ודעתנית הרבה והיה אביה גדול הדור ונשאת לאחד עם הארץ בן עם הארץ ולא היתה רוצה להיות נכנעת לבעלה אלא רוצה שהיא תמשול בו אמר לה אביה הכנעי לבעליך והוא ימשול בך כי כן היתה גזרתו יתברך שגזר בכך. אמרה לו לא עלי ועל כיוצא בי גזר שאהיה אני בעלת חכמה ובת גדולים נכנעת לאדם בור. אמר לה גזרת השם יתברך היא בכל אופן שיהיה, גם עליך כן הוא אין הפרש בדבר יען הלא תראי התשמיש אשר הוא עיקר התחברות האשה עם בעלה הוא למעלה והיא למטה וזה הדבר לא ישתנה בכל איש ואשה שבעולם, על כן זו הוכחה גדולה שכל איש יהיה מושל באשתו תהיה מה שתהיה.

ונודע **מעשה** מלך אחד ממלכי האומות ולא היה לו אלא רק בת יחידה וישבה על כסאו אחר מותו ולא היתה נשואה אמר לה דודה שתמהר להנשא ותמאן באומרה איך מלכה תהיה נכנעת להדיוט להיות כר תחתיו! אמר לה בעל כרחיך צריכה להנשא שאם לא תנשא תפסיד המלכות אחר מותה מאחר שאין לה בנים, ובעל כרחה שמעה לדברו ונשאת לכן גם את צריכה להיות נכנעת לבעליך על פי גזרת הבורא יתברך שברא את הטבע בהתחברות התולדה באופן זה שיהיה האיש למעלה והאשה למטה וזה לא ישתנה אפילו אם תהיה האשה מלכה ובעלה הדיוט.

ובזה יובן וְאֶל אִישֵׁךְ תְּשׁוּקָתֵךְ (בראשית ג, טז) כמו שאמרו רבותינו ז"ל ולכן מכאן הוכחה שהוא ימשול בך (בראשית ג, טז) נמצא מן התשמיש הוכחה שהאיש ימשול בה ולכן בכל יום אחר הלילה שהוא זמן תשמיש מברך 'שֶׁלֹּא עָשַׂנִי אִשָּׁה'.

ובזה יובן בס"ד **המעשה** דאיתא במדרש רבא בראשית פרשה ך' (בראשית רבה כ, ז) מעשה באשה אחת בת גדולים שהיתה נשואה לאדם בזוי והיה מצערה, שמעו חכמים ובאו אצלו להוכיחו, כיון שבאו הוציאה לפניהם מנורה של זהב ונר של חרס על גבה לקיים מה שנאמר 'וְאֶל אִישֵׁךְ תְּשׁוּקָתֵךְ' ופרש רש"י ז"ל רמזה להם אף על פי שהיא חשובה כנר של זהב והוא כנר של חרס על גבה אפילו הכי היתה אוהבת אותו עיין שם ולפי האמור הוכיחה להם מענין התחברות האיש ואשתו בתשמיש שיחוייב מזה שהוא ימשול בה.

מִפְּנֵי שֶׁתְּכֵלֶת דּוֹמֶה לַיָּם. נמצא התכלת הוא מדרגה רביעית לכסא הכבוד ולהכי נבחר לארבע כנפות לרמוז שכל חשיבות שלו הוא בעבור שהוא רביעי לכסא הכבוד.

דף מד.

אֵין לְךָ כָּל מִצְוָה קַלָּה שֶׁאֵין מַתַּן שְׂכָרָהּ בָּעוֹלָם הַזֶּה, וּבָעוֹלָם הַבָּא (אֲבָל) **אֵינִי יוֹדֵעַ כַּמָּה. צֵא וּלְמַד מִמִּצְוַת צִיצִית**. נראה לי קרי לה 'מִצְוָה קַלָּה' שדמיה מועטין ואין בה כבדות על חומר האדם כלל כי תפילין אף על פי שדמיו מועטין כבד על חומר האדם שצריך להזהר מן הפחה ומהסח הדעת וגם יתנהג בו בקדושה בכמה דברים והסוכה דמיה מועטין אך כבדה על החומר שלא יוכל לישן ולאכול חוץ לסוכה מה שאין כן הציצית קל על החומר שאין בו כל אזהרות הנזכר לעיל.

מַעֲשֶׂה בְּאָדָם אֶחָד שֶׁהָיָה זָהִיר בְּמִצְוַת צִיצִית. שָׁמַע שֶׁיֵּשׁ זוֹנָה (אַחַת) **בְּכַרְכֵּי הַיָּם שְׁנוֹטֶלֶת אַרְבַּע מֵאוֹת זְהוּבִים בְּשְׂכָרָהּ**. נראה לי בס"ד זה הסך היה על פי הקליפה של הזנות שלובשת אותה ושמה בלבה לקצוב סך זה באתנן כנגד ארבע מאות כוחות של סטרא אחרא בסוד (בראשית לג, א) 'וְהִנֵּה עֹשָׂו בָּא וְאַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ עִמּוֹ' והצעת ז' מטות כנגד ז' כוחות של יצר הרע שהם רמוזים בשבעה שמות שלו וכמו שאמרו בגמרא דסוכה (סוכה נה.) ועל כל מטה היה חונה כח טומאה משבעה רוחות הנזכר.

ואותו תלמיד שהיה זהיר במצות ציצית וטפחו לו ד' ציציות על פניו הועילו ד' ציציות אלו לבטל כח ארבע מאות כוחות טומאה שהיו מלובשים באשה זו לפתותו וכל כנף ביטל מאה מעין ברכתן של ישראל דכתיב בהו וּמֵאָה מִכֶּם יְרָדֹפוּ (ויקרא כו, ח) דנמצא כל אחד מבטל כח מאה אוייבים גם הועילו קדושת השמונה חוטין לבטל ח' כוחות טומאה שהיו שורין על ז' מטות ועל גוף אותה אשה עצמה שהיתה יושבת ערומה למעלה משבעה מטות.

גם הועיל לו זכות מצות ציצית לבטל קליפת לר"י [240] המפתה על הזנות שהיא בגימטריא מ"ר שבזה יובן בס"ד רמז הכתוב 'וּמוֹצֵא אֲנִי מַר מָמֶּוֶת אֶת הָאִשָּׁה' (קהלת ז, כו) כי קליפה זו של מַר [240] היא המפתה לזנות.

והנה כל כנף יש בו ט"ל [39] כריכות וצרף לזה מספר אהיה [21] לפי שסוד הציצית הוא באהי"ה דההי"ן העולה מספר גוף [89] וכנזכר בשער הכוונות אם כן ט"ל וכ"א שהוא מספר אהיה פשוט עולים ששים [21+39=60] וארבע פעמים ששים של ד' כנפות הרי מספר ר"מ [60×4=240] ולכן מבטל הציצית קליפת לר"י שמספרה מ"ר [240] ובזה יובן הכתוב וְלֹא תָתֻרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם (במדבר טו, לט).

ולכן בזכות כל הנזכר ניצול אותו תלמיד מעבירה 'וְנִשְׁמַט וְיָשַׁב עַל גַּבֵּי קַרְקַע' כי פסל [170] גימטריא קע, ואותיות קַרְקַע 'קר קע' שנתקרר אש התאוה שבא לו מן הפסל שהוא יצרא דערוה והוא גבר 'וְיָשַׁב עַל הַקַּרְקַע' דהיינו שנעשה אש של 'קע קר' ואף היא נשמטה מכוחות הטומאה שהיו אוחזין בה ומלבישים אותה וגם כן ישבה על הקרקע דאש תאוה רעה שהיה בא לה מן ק"ע נתקרר ונעשה קר.

ומה 'שֻׁטְפְּחוּ לוֹ עַל פָּנָיו' ולא על ראשו או שאר איברים, מפני שאמרו רבותינו ז"ל (שבת לג.) סימן לעבירה הדרוקן ולפי זה עון הזנות טומאתו ניכרת 'בפניו' לכך טפחו לו על פניו לעורר אותו. גם בפנים רמוז היראה דכתיב לְמַעַן תִּהְיֶה יִרְאָתוֹ עַל פְּנֵיכֶם (שמות כ, טז) ופירשתי הטעם לזה כי בפנים יש רמז למספר שם הוי־ה שהוא החוטם צורת וא"ו ושני עינים צורת ב' יודין הרי מספר כ"ו וכן בתחתית החוטם ב' נחיריים הם שני יודין וכותל המפסיק ביניהם הוא דוגמת וא"ו וכנזכר בשל"ה הרי ב' פעמים שם הוי־ה עולה ב"ן [26×2=52] שהוא סוד יראתו ולכך נאמר 'לְמַעַן תִּהְיֶה יִרְאָתוֹ עַל פְּנֵיכֶם' ולכן טפחו לו על פניו לעורר אותו בזה.

הָעֲבוֹדָה, שֶׁלֹּא רָאִיתִי אִשָּׁה יָפָה כְּמוֹתֵךְ, אֶלָּא מִצְוָה אַחַת צִוָּה אֱלֹקֵינוּ וְצִיצִית שְׁמָהּ. נראה לי בס"ד שמה מעורר אותנו להסתכל בה כי ציצית לשון הסתכלות כמו מֵצִיץ מִן הַחֲרַכִּים (שיר השירים ב, ט) או ישראל יתרים על בני נח תר"ו מצות כמנין וציצית [606] שהיא שקולה כנגד כל מצות שיש לישראל יתרון על בני נח.

אָמְרָה לוֹ: הָעֲבוֹדָה, אֵינִי מַנִּיחָךְ עַד שֶׁתֹּאמַר לִי מַה שְּׁמֵךְ. הנה תחלה נשבעה בגפה של רומי אך אחר שהגיד לה כח המצוה גמרה בלבה להתגייר ופרשה מן עבודה זרה ונשבעה בעבודה כאשר נשבע הוא עצמו לפניה ורמזה לו בזה שהיא מוכנת להתגייר ולכן נשבעה בשבועה שנשבעין ישראל.

ומה שנתנה 'שְׁלִישׁ מְמוֹנָהּ לַעֲנִיִּים' כדי שתגין עליה מצות צדקה שלא יהיה לה עכבות וסכסוכים מן השטן וגונדא דיליה בענין הגירות שלה ומה שנתנה שליש למלכות שלא יעכבו אותה אצלם שלא תצא מעירם כדי לנאף עמה כי היתה יפה מאד ומזנה עמהם.

ומה שאמר לה רבי חייא 'זְכִי בְּמַקָּחֵךְ' היא לא נתכוונה ליקח אותו התלמיד אלא באה להתגייר אך ראה רבי חייא ברוח הקודש שכך רצון שמים שתנשא לאותו תלמיד לפרסם כח המצוה אשר על ידה בא הדבר לידי כך.

ומה שאמר 'זוֹ מַתַּן שְׂכָרוֹ' פירוש השכר ודאי שמור לעולם הבא אבל כאן אינם נוטלים מן השכר אלא מן המתנה של השכר שהוא היתרון וגם זה היתרון של המתנה אין לוקחים כולו בעולם הזה אלא רובו שמור לעולם הבא.

אוֹתָן מַצָּעוֹת שֶׁהִצִּיעָה לוֹ בְּאִסּוּר, הִצִּיעָה לוֹ בְּהֶתֵּר. נראה לי בס"ד אותיות אִסּוּר במספר קטן גימטריא י"ו [16] וכן אותיות מוּתָּר במספר קטן גימטריא י"ו [16] ונראה בזכות י"ו [16] חוטין של ד' כנפות נהפך האיסור להיות מותר שמספרם שוה שהוא י"ו.

כָּל הַמַּנִּיחַ תְּפִלִּין מַאֲרִיךְ יָמִים (דברים ו, ח). נראה לי בס"ד תְּפִילִּין במלואו כזה ת"ו פ"ה יו"ד **למ**"ד יו"ד **נו**"ן [69] ראש המלוי גימטריא ס"ט כמנין חַיִּים [68] ע"ה ואם תמלא 'תי"ו' ביו"ד יעלה מספר חָכְמָה [73] בסוד (קהלת ז, יב) וְהַחָכְמָה תְּחַיֶּה בְעָלֶיהָ, כי חיים הם מחכמה וכל אותיות המילוי עולין קל"א שמכניע את פלוני [סמא־ל=131] על ידי תפילין.

גם **תְּפִלִּין** [570] גימטריא תק"ף רמז דמצוה זו תקיפה וגדולה ונותנת תוקף לישראל.

גם תְּפִלִּין במלואו כנזכר גימטריא תשי"א [711] וזה רמז הכתוב כִּי תִשָּׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (שמות ל, יב) אל תקרי 'תשא' אלא 'תשיא' על שדרשו רבותינו ז"ל בכהאי גונא בפסוק לֹא תִשָּׂא שֵׁמַע שָׁוְא (שמות כג, א) ועם ששה אותיות השורש עולה תשי"ז [717] רמז לתשי"ז פירות החיים קדישין כנזכר בספר הקרניים ולכן נרמז זה בתפילין לרמוז '**כָּל הַמַּנִּיחַ תְּפִלִּין מַאֲרִיךְ יָמִים**' שיקבל שפע וחיות מן תשי"ז פירות החיים שהם תשי"ז אורות טמירין והשם יתברך יאריך ימינו בטוב ושנותינו בנעימים לעבודתו יתברך אמן כן יהי רצון.

ועוד נראה לי בס"ד לתת טעם לזה ד'**כָּל הַמַּנִּיחַ תְּפִלִּין מַאֲרִיךְ יָמִים**' על פי מה שאמר רבינו האר"י ז"ל בשער הכונות דמצות התפילין בכל יום היא באה ונעשית מכח רושם האור של אתמול הנמשך על ידי התפלה ולעולם אין התפילין אלא מבחינת הרשימו של אור דיום הקודם עיין שם.

ובזה יובן בס"ד וְשָׁמַרְתָּ אֶת הַחֻקָּה הַזֹּאת לְמוֹעֲדָהּ מִיָּמִים יָמִימָה (שמות יג, י) ודרשו רבותינו ז"ל בברייתא דרבי יוסי סבר 'הַחֻקָּה' קאי על מצות התפילין ואמר זו נעשית 'מִיָּמִים יָמִימָה' כלומר תפילין של יום זה נעשה מן הרושם של האור דיום אתמול והיינו שיהיה מימים ימימה ולכן אמר לשון 'וְשָׁמַרְתָּ' ולא אמר 'ועשית' והיינו כי וְשָׁמַרְתָּ בהפוך אתוון וְרָשַׁמְתָּ לרמוז שהיא מן הרשימו נמצא במצות תפילין ממשיך האור של יום זה עד יום שאחריו לכך מדה כנגד מדה הוא מאריך ימים.

ועוד נראה לי בס"ד הטעם כי בתורה כתיב לֶקַח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם (משלי ד, ב) שקראה 'טוב' וכל פרשה ופרשה היא חלק בפני עצמו הנקראת 'טוב' ויש בתפילין ד' פרשיות הרי ד' פעמים טוב שהוא מספר חיים [17×4=68] לכך 'כָּל הַמַּנִּיחַ תְּפִלִּין מַאֲרִיךְ יָמִים'.

ובזה יובן בס"ד כִּי תְקַדְּמֶנּוּ בִּרְכוֹת טוֹב תָּשִׁית לְרֹאשׁוֹ עֲטֶרֶת 'פָּז' (תהלים כא, ד) 'בִּרְכוֹת

טוֹב' זו התורה שנקראת טוב 'תְּשִׁית לְרֹאשׁוֹ עֲטֶרֶת פָּז' זה תפילין ולכן 'חַיִּים שָׁאַל מִמְּךָ נָתַתָּה לּוֹ' (תהלים כא, ה) שיש בתפילין ד' פרשיות שהם ד' פעמים טוב כמנין חיים.

דף מה.

מֶה עָשָׂה? **הֶעֱלוּ לוֹ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת גַּרְבֵי שֶׁמֶן, וְיָשַׁב בָּעֲלִיָּה וְדָרְשָׁן**. קשא למה אצטריכו כולי האי? ונראה לי בס"ד על פי דבריו עשו כן כי הוא קבל על עצמו להתבודד בעליה בשביל דבר זה אף על פי שישב שם שלש שנים או יותר לא יזוז מאותה עליה עד שימצא דבר מפורש לזה, וכיון שקבל על עצמו כך אסתייעא מלתא משמייא ודרשן תכף ומיד ולזה אמר מֶה עָשָׂה? הֶעֱלוּ לוֹ וכו' כלומר הוא עשה המצאה זו שיהיו מעלין לו שלש מאות כדי שגם בעיני כל אדם יהיה נודע וניכר שלא יזוז משם עד שימצא פתרו להאמור.

דף נג.

עֲזַרְיָה בַּר בְּרִיהּ דְּרַב אַבְטוּלַס. זו גרסה הנכוונה דלא גרסינן 'רבי עזריה' דאי קרו ליה לפניו בשם 'רבי' אם כן הוה ידע מעיקרא דהוא בר אוריין.

דף נג:

"**יָבוֹא זֶה וְיַקְבֵּל זֹאת מִזֶּה לְעַם זוֹ**" (**תהלים קכה, ד**). הא דהוצרך לעשות שתי דרשות על התורה, נראה לי בס"ד זאת קאי על תורה שבכתב שהיא ז' ספרים וזהו זֹאת - אֶת ז' ודרשה של טוב קאי על תורה שבעל פה דלא סגי בקריאה לחוד אלא צריכה לימוד הרמוז באות ל' שהוא צורת שלשה וי"ן אחד זקוף למעלה כנגד מה שלומד מן רבו ואחד ממוצע כנגד מה שלומד מחביריו ואחד יורד למטה כנגד מה שלומד מתלמידיו והלמ"ד נרמז באותיות 'טוב' שהוא ב' ט"ו כי מספרו הוא ב' פעמים ט"ו.

אָמַר לֵיהּ: "**מֶה לִידִידִי בְּבֵיתִי**"? (**ירמיה יא, טו**). נראה לי הכוונה למה באת כאן? אם להתפלל על בניך תתפלל במקומך! ודרך אגב רמז לו דעדיין יש השראת שכינה כאן ועודנו הוא 'בֵּיתִי' והשיב '**עַל עִסְקֵי בָּנַי בָּאתִי לְכָאן**' עסקי תרתי דהוה להו תרתי חרבן והריגה כמו שנאמר כִּי אָכַל אֶת יַעֲקֹב וְאֶת נָוֵהוּ הֵשַׁמּוּ (תהלים עט, ז) ועל זה אני טוען אם היה חרבן ששפכת חימה על עצים ואבנים למה נהרגו? וכיון דנהרגו למה חרב בית המקדש? והשיב לו '**חָטְאוּ וְנָלוּ**' כלומר לא נהרגו כולם אלא גלו וכיון דחטאו בעבודה זרה וכי לא צריך שיהיו נהרגין כולם ואיך יספיק להם הגלות לכן נעשה חרבן כדי שלא יהרגו כולם אלא תסגי להו בגלות שיהיה שארית הפליטה.

אָמַר לוֹ: שֶׁמָּא בְּשׁוֹגֵג חָטְאוּ. קשא איך סלקא דעתיה דמשום שוגג יחריב בית המקדש ויגלם? ונראה לי בס"ד דהוא שמע ששאל הקדוש ברוך הוא (ירמיה ט, יא) 'עַל מָה אָבְדָה הָאָרֶץ' והשיב 'עַל עָזְבָם אֶת תּוֹרָתִי' ולכן חשב שנעשו עמי ארצות וכיון דהם עמי ארצות נידונין כשוגג כמו שאמרו רבותינו ז"ל על פסוק 'הַגֵּד לְעַמִּי פִּשְׁעָם וּלְבֵית יַעֲקֹב חַטֹּאתָם' דתלמידי חכמים השגגות נחשבין זדונות ועמי ארצות זדונות נחשבין חטאות ושגגות, והשיב לו 'עֲשׂוֹתָהּ הַמְזֻמָּתָה' (ירמיה יא, טו) כי הם אף על פי שעזבו התורה שלא עסקו בהם עודם חכמים ויודעים את התורה דאז נעשין מזידין בכל דבר כמו שאמרו שגגת תלמידי חכמים עולה זדון (משנה אבות ד, יג) וזהו 'הַמְזֻמָּתָה' שיש להם דין זדון בכל דבר דאפילו שגגתם עולה זדון.

אָמַר לוֹ: שֶׁמָּא מְעוּטָם חָטְאוּ? (ירמיה יא, טו). קשא איך סלקא דעתיה הכי, והלא כלל ידוע דאין העולם נידון אלא אחר רובו וכבר הגיד לו בענין סדום 'אִם אֶמְצָא עֲשָׂרָה לֹא אַשְׁחִית' (בראשית יח, לב)?

ונראה לי בס"ד דחשב חטא בפועל לא היה אלא במיעוט והרוב לא חטאו בפועל אלא נתחייבו כולם מדין ערבות ולכן טען אם רק המעט חטאו בפועל והשאר נתחייבו מדין ערבות היה לך לרחם עליהם ולא תשחיתם מכח הערבות, והשיב לו הרבים דרובם חטאו בפועל והמיעוט הם דנתחייבו מכח ערבות.

אָמַר לוֹ: הָיָה לְךָ לִזְכֹּר לָהֶם בְּרִית מֶלַח. קשא איך סלקא דעתיה דמצוה אחת בלבד תגין עליהם אף על פי שעברו על כל המצות כולם? ונראה לי בס"ד טען שתועיל מצוה כנגד הכל מפני שהיא קבועה בגוף האדם וכל הקבוע כמחצה על מחצה דמי, והשיב לו 'בְּשַׂר קֹדֶשׁ יַעֲבְרוּ מֵעָלַיִךְ' (ירמיה יא, טו) שהפרו ברית ואין למצוה זו קבע בבשרם כדי שתאמר כל הקבוע כמחצה על מחצה.

אָמַר לוֹ: "**כִּי רָעָתֵכִי אָז תַּעֲלֹזִי**" (**ירמיה יא, טו**). נראה לי בס"ד הכוונה דידוע פעם אחת בן מלך אחד הלך לטייל אצל מלכות אחרת ועשו לו סעודה וישבו שם כל השרים והביאו שם מנגנים בכלי זמר רבים וערכו שלחן מלא בכמה מיני משקים של יין ושכר הערבים ומשכרים את האדם ומשמחין אותו וקודם שהתחילו לשתות וקודם שהתחילו המנגנין לנגן הביאו אדם ערום שהשקוהו סם הנקרא 'בנג' ונעשה כפגר מת אין בו שום תנועה כלל והביאוהו מושכב על מטה אחת לתוך המסיבה והביאו כלים שרוחצים בהם המתים ורחצו אותו ואחר כך הלבישו אותו תכריכין ואחר כך הניחו אותו בארון וטלטלוהו מן המסיבה ואחר שהוציאוהו אז התחילו המנגנין לנגן והמסובין לשתות יין ושכר ולשמוח שמחה גדולה.

ובנו של מלך כשראה המראה הזה של הבאת המת למסיבה ורחיצתו ולבישתו התכריכין והנחתו בארון כמעט נתעלף ולא נשאר בו נשמה כי מימיו לא ראה מת ולא ראה רחיצת מת וכיוצא ויתפלא על הדבר הזה וישאל מן השרים המסובין מה הדבר הזה אשר עשיתם כאן? ויאמרו זה מנהגם כשיבואו לשתות ולשמוח במסיבה מראין למסובין דרך המות כדי שירבו בשמחה כי בזכרם שסוף אדם למות ויהיה כפגר מת זה ויעשו לו כזאת ויוליכוהו לקבר שאין שם לא אכילה ולא שתיה ולא ניגון ולא ריקוד ושמחה על כן יזדרז בעודו בחיים להרבות בשמחה ושתיה בכל כחו מאחר שסופו יהיה מושלל וערום מכל זה עד כאן.

נמצא יש זוכרין יום המיתה כדי שיהיה לבם נשבר ולא יחטאו ויש זוכרין יום המיתה כדי שיתאמצו ויתחזקו להרבות בשמחה ובהבלי עולם הזה כשוטים אלו אשר היו עושין זכר המות כדי להרבות בשכרות והוללות ושמחה של הבל ונמצא מה שאמרו לנצח את יצר הרע על ידי שיזכור לו יום המיתה הנה אלו השוטים מחזקים את יצרם הרע בלבם על ידי זכרון יום המיתה ואין לאלו תקוה שיעשו תשובה ויפרשו מיצר הרע.

ולזה אמר '**כִּי רָעָתֵכִי אָז תַּעֲלֹזִי**' רצונו לומר בזכרך ימי הרעה שלך שהוא יום המות הנה אדרבה את תעלוזי שיהיה לכם לב אמיץ וחזק להרבות בשמחה והללות והבלים של עולם הזה ולכן אם הייתי ממתין להם עוד שתי שנים שנשארו מן מספר תתנ"ב [852] שהוא מספר וְנוֹשַׁנְתֶּם (דברים ד, כה) לא היה מזה תועלת לשוב בתשובה כי התשובה היתה רחוקה מהם מאחר כי דבר שיש ממנו תקוה להביאם לידי תשובה הנה הוא פועל בהם להפך, ואם כן ודאי לא ישובו והיה צריך לקיים בהם ואבדתם, על כן טובה עשיתי עמהם שהקדמתי זמן פרענותם, '**מִיָּד הִנִּיחַ יָדָיו עַל רֹאשָׁו**' כי הבין מדבריו יתברך שהמעשים אשר יתייחסו לידים והמחשבות שיתייחסו לראש כולם שוים לרעה אין בהם טוב אלא כולם סג יחדיו נאלחו לכך היה בוכה כדי למתק הדינין בבכיה ובאמת הועיל להם בכייתו וצעקתו למתק תגבורת הדינין, ולכן אמר לו הקדוש ברוך הוא אחר כך '**אֶת קוֹלְךָ שָׁמַעְתִּי וְחָמַלְתִּי עֲלֵיהֶם**' והיינו קול בכייתו שבזה נמתקו הדינין והוה הצלה פורתה שלא נעשה כליה חס ושלום.

אָמַר לוֹ: שָׁמְמָא חַס־וְשָׁלוֹם אַיִן לָהֶם תַּקָּנָה? (ירמיה יא, טו). נראה לי בס"ד על פי מה שאמרו רבותינו ז"ל אור שקדם לעולם היה מאיר מסוף העולם ועד סופו ואחר כך גנזו הקדוש ברוך הוא לצדיקים ופירש רבינו האר"י ז"ל (בשער הכונות בדף לב) שזה האור הוא שם הוי־ה דיודי"ן [יו"ד ה"י וי"ו ה"י=72] שהוא מספר חסד [72] וגנזו הקדוש ברוך הוא ביסוד ואין יוצא ומתפשט ממנו הארה בחול אלא נ"ה חלקים מן ע"ב חלקים ונשאר מספר

טו"ב חלקים גנוז בתוך היסוד עיין שם נמצא עתה מתפשט ויוצא רק נ"ה חלקים מן אורות הנזכר.

גם ידוע יש אור מאיר לישראל עתה שהוא מלוי שם שד־י שעולה ת"ק [שי־ן דל־ת יו־ד=500] נמצא ת"ק דשם שד־י ונ"ה דשם הוי־ה דיודין הנזכר הם אותיות 'תַּקָּנָה' ושניהם יוצאים מן היסוד ולכן כיון ששמע שאמר לו 'וּבְשַׂר קֹדֶשׁ יַעֲבְרוּ מֵעָלַיִךְ' שפגמו ביסוד אמר **שָׁמָּא חַס־וְשָׁלוֹם אֵין לָהֶם** 'תַּקָּנָה' דהיינו ת"ק במלוי שד־י שהוא ביסוד ונ"ה דאור שם הוי־ה דיודין שגנוז ביסוד ויוצא ממנו בחול נ"ה אורות ויצתה בת קול ואמרה לו זַיִת רַעֲנָן יְפֵה פְּרִי תֹאַר (ירמיה יא, טז) שבשרתו הארות אלו לא יפסקו מישראל.

או יובן בס"ד רמז באותיות 'תַּקָּנָה' לשלשה שמות א־ל [אל"ף למ"ד=185] במלואם שעולים תקנ"ה [185×3=555] והם רמוזים במספר מָגֵן אַבְרָהָם כי מָגֵן [93] גימטריא ג' פעמים א־ל [31] והם חסד ומאירים לישראל וכמו שנאמר אַשְׁרֶיךָ יִשְׂרָאֵל מִי כָמוֹךָ עַם נוֹשַׁע בַּה' 'מָגֵן' עֶזְרֶךָ (דברים לג, כט) והוא בשמעו שהפרו ברית מילה אשר על ידה יהיה גלוי החסד דגניז בפום אמה אמר **שָׁמָּא חַס־וְשָׁלוֹם אֵין לָהֶם** 'תַּקָּנָה' אורות הנזכר דשם א־ל שהוא חסד ואמרה לו בת קול 'מַה זַּיִת אַחֲרִיתוֹ בְּסוֹפוֹ כֵּן יִשְׂרָאֵל אַחֲרִיתָם בְּסוֹפָם' והם סוף שמם אל להורות לא תזוז מהם הארת שמות א־ל דכתיב חֶסֶד אֵל כָּל הַיּוֹם (תהלים נב, ג).

מַה זַּיִת זֶה אַחֲרִיתוֹ בְּסוֹפוֹ, אַף יִשְׂרָאֵל אַחֲרִיתָן בְּסוֹפָן (ירמיה יא, טז). נראה לי בס"ד הכוונה אף על פי שתחילתו הוא אוכל שהוא נאכל על ידי כבישה עם כל זה אין נוטעים אותו בשביל אוכל אלא כדי לכתשו ולהוציא ממנו שמן שדרכו להיות מונח תוך הנוד ולכן **זַיִת** במלואו כזה זי"ן יו"**ד** ת"ו הוא אותיות 'נוד' שדרכו לכתוש אותו להוציא ממנו שמן ששומרים אותו תוך הנוד.

וכן **יִשְׂרָאֵל** ישיגו טובתם ושלותם וחשיבותם על ידי יסורין שבהם נכתש החומר של אדם ולכן יִשְׂרָאֵל במילואם כזה יו"ד שי"ן רי"ש אל"ף למ"ד סוף המלוי כתש בם, שאין ישראל קונים השלימות אלא על ידי כתישה ביסורין הבאים עליהם וזהו שנאמר **יִשְׂרָאֵל אַחֲרִיתָם** תטיב **בְּסוֹפָן** דהיינו במה שרמוז בסופן שהם אותיות 'כתש בם'.

גם יובן **אַחֲרִיתָם בְּסוֹפָן** כי יש בסוף שמם אות למ"ד הרומז ללימוד התורה שהוא המקיים אותם ונותן להם אחרית טוב ובזה פרשתי בס"ד רמז הכתוב לוּ חָכְמוּ יַשְׂכִּילוּ זֹאת יָבִינוּ לְאַחֲרִיתָם (דברים לב, כט) **זֹאת** התורה שנקראת 'זֹאת' **יָבִינוּ כי יש למ"ד אַחֲרִיתָם** תיבת לְאַחֲרִיתָם קרינן בה 'למ"ד אַחֲרִיתָם'.

לְקוֹל מִלַּיְהוּ שֶׁל מְרַגְּלִים נִתְרוֹעֲעוּ דִּלְיוֹתֵיהֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל (במדבר יג, לא). נראה לי בס"ד דאמרו רבותינו ז"ל (ברכות ו.) אמר הקדוש ברוך הוא לישראל אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם שאומרים 'ה' אֶחָד' (דברים ו, ד) גם אני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם דכתיב 'גּוֹי אֶחָד בָּאָרֶץ' (דברי הימים א יז, כא) שאני קורא אתכם בשם אֶחָד וידוע כשאין עושין רצונו של מקום יתרועע אות דל"ת ד'אֶחָד' של ישראל ויהיה רי"ש ולכן כיון שהמרגלים כפרו באחדותו יתברך באמרם כִּי חָזָק הוּא מִמֶּנּוּ (במדבר יג, לא) כמו שאמרו רבותינו ז"ל (סוטה לה.) לכך נתרועע הדל"ת ד'אֶחָד' של ישראל ונעשה רי"ש ולזה אמר '**לְקוֹל מִלַּיְהוּ שֶׁל מְרַגְּלִים**' שכפרו בתואר אחד של הקדוש ברוך הוא ומשכו לב ישראל עמהם '**נִתְרוֹעֲעוּ דִּלְיוֹתֵיהֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל**' רצונו לומר נתרועעו אותיות הדלתין ד'אֶחָד' האמורים בישראל שנעשה במקומם רי"ש.

או יובן בס"ד על פי מה שכתבו בראשונים ז"ל דמזל ישראל דלי פעמים מלא פעמים חסר ואם הדלי רעוע שיש בו נקבים וקרעים אז גם בעת שהוא מלא תמצאנו חסר הרבה כי יצאו מימיו לחוץ דרך נקבים וקרעים ולזה אמר מחמת מלייהו של המרגלים נתרועע מזל הדלי של ישראל שאפילו בזמן מילואו יש בו מחסור הרבה.

אֶלָּא אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאַבְרָהָם: קוֹלְךָ שָׁמַעְתִּי וְחָמַלְתִּי עֲלֵיהֶם (ירמיה יא, טו). נראה לי בס"ד דריש 'הֲמוּלָה' לשון חמלה כי אות ה' תתחלף בחי"ת באחה"ע 'וְקוֹלְךָ שָׁמַעְתִּי' בעת שהיית צועק ובוכה עליהם בבית המקדש כדאיתא לעיל ולכך 'חָמַלְתִּי עֲלֵיהֶם' שלא עשיתי להם כליה כסדום.

מַה זַּיִת (זה) **אֵינוֹ מוֹצִיא שַׁמְנוֹ אֶלָּא עַל יְדֵי כְּתִישָׁה, אַף יִשְׂרָאֵל אֵין חוֹזְרִין לְמוּטָב אֶלָּא עַל יְדֵי יִסּוּרִין** (ירמיה יא, טו). נראה לי בס"ד דהיסורין באים מן חו"ב [חכמה ובינה] שהם סוד שם י־ה כמו שאמר רבינו האר"י ז"ל בסוד אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר אֲשֶׁר תְּיַסְּרֶנּוּ יָ־הּ (תהלים צד, יב) וידוע שיש מ"ו בחכמה כי מלוי שם ע"ב שהוא בחכמה עולה מספר מ"ו [יו"ד ה"י וי"ו ה"י=46] ויש מ"ו בבינה שנקראת האם [46] שהוא מספר מ"ו ויש כנגד זה מ"ו רע שבקליפה הנוקבא נקראת מ"ו שהוא כמנין אמה [46] ולכן הנחש שהיה מן הקליפה הנקראת מ"ו כתיב ביה וְהַנָּחָשׁ הָיָה עָרוּם (בראשית ג, א) תיבת ערום הם אותיות 'מ"ו ר"ע' ולזה אמר '**אֵין יִשְׂרָאֵל חוֹזְרִין לְמוּטָב**' קרי ביה 'מו טב' כלומר אין יוצאים מן מ"ו רע וחוזרין למ"ו טב '**אֶלָּא עַל יְדֵי יִסּוּרִין**' שבאים מן חו"ב ששם הוא מוטב כאמור.

דף סד:

אָתָא הַהוּא חֵרְשָׁא, אוֹתִיב חָדָא יְדֵיהּ אַאִיגְּרָא וַחֲדָא יְדֵיהּ אַצְּרִיפָּא. פירוש חרש זה הוא אלם ששומע ואינו מדבר ומן השמים היה הדבר הזה שיתגלה להם המקום על ידי האלם כי באותו זמן היה מחלוקת בין הורקנוס ובין ארסטובלוס אחיו ועל ידי כך נחרבו מקומות הזרעים ולא מצאו מקום ליקח ממנו וענין המחלוקת הזו היה בסיבת לשון הרע ומסירות ורכילות שהיא חטא בפה ולכך נגלה להם על ידי האלם לרמוז להם מעתה בעבור תיקון שלכם תהיו כולכם כאלמים שלא תדברו רכילות כלל ובזה תתבטל המחלוקת ויחזור הטוב לאיתנו הראשון.

מִי אִיכָּא דּוּכְתָּא דִּשְׁמַיהּ "צְרִיפִּין גַּגּוֹת", אוֹ "גַּגּוֹת צְרִיפִּין". קשא מנא ידע מזה ששם המקום הוא צריפין לשון רבים וגגות לשון רבים דילמא שם המקום הוא גג צריף או צריף גג?

ונראה לי בס"ד ראה שהאלם הניח יד אחת באגרא וידו אחת אצריף וחזר וסילק תכף והחזיר אותה כן פעם שנית על הגג ועל הצריף לכך אמר ששם המקום הוא גגות לשון רבים וצריפין לשון רבים מאחר שכפל הרמז פעמים. ולכן ב'עֵין סוֹכֵר' לא אמר להם אם יש מקום ששמו עינים סוכרים והיינו ב'עֵין סוֹכֵר' עשה הרמז פעם אחת שלא הניח ידו חדא אעיניה וחדא אסיכרא פעמים לכך דן שהמקום הוא 'עֵין סוֹכֵר' לשון יחיד.

ובזה מובן המאמר דאמר **לָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ 'פְּתַחְיָה'? שֶׁפּוֹתְחִין דְּבָרִים וְדוֹרְשָׁן** תרי מילי קאמר חדא פותח הדברים כהכא דהשמת ידו חדא באיגרא וחדא אצריפה פתח לה דכונתו על מקום ששמו על שם הגג ושם הצריף וגם אמר ודורשן שדורש המילות מחמת מעשה אחרת שראה לפניו כאן נעשה הרמז פעמים דרש מזה שהמקום שמו על שתים אלו בלשון רבים וכאן נעשה הרמז פעם אחת דרש ששם המקום לשון יחיד ואינו לשון רבים כאידך.

ועדיין יש להקשות מנא ליה שהוא מקום אחד ששמו כך, ודילמא זה מגיד על שתי מקומות אחד שמו גַּגּוֹת ואחד שמו צְרִיפִּין שבשניהם נמצא זרע שעורים? ונראה לי בס"ד כי חזה שזה האלם טרח לחפש מקום שיש בו צריף סמוך לגג כדי שיניח ידו אחת כאן וידו אחת כאן שמע מינה הוא מקום אחד שיש בו שני שמות אלו דאם לא כן למה ליה למטרח כולי האי יניח ידו על גג לחוד וילך למקום אחר שיש בו צריף ויניח ידו עליו, וכן במקום עין סוכר למה הניח ידו אחת על עיניו ואחת על סיכרא בבת אחת יניח ידו תחלה על עיניו ויסלקנה מעל עיניו ויניחנו אסיכרא.

ונראה לי שרמזו להם בזה המקום הנקרא 'עֵין סוֹכֵר' עד מתי תהיה עין שלהם סתומה שאין רואין את הנולד וצריכין לפתוח עין השכל שלהם ותראו מה חרבן עשתה המריבה.

דף סה.

אֵין מוֹשִׁיבִים בַּסַּנְהֶדְרִין, אֶלָּא בַּעֲלֵי חָכְמָה, בַּעֲלֵי מַרְאֶה, בַּעֲלֵי קוֹמָה, בַּעֲלֵי זְקָנָה, בַּעֲלֵי כְּשָׁפִים, וְיוֹדְעִים שִׁבְעִים לָשׁוֹן. נראה לי בס"ד ששה מיני יתרונות אלו שהם 'שִׁבְעִים לָשׁוֹן כְּשָׁפִים מַרְאֶה חָכְמָה זְקָנָה קוֹמָה' ראשי תיבות שלהם 'שִׁכְלָם חָזָק' כי בצירוף כולם יהיה שכלם חזק יותר.

דף פה:

"**וְטֹבַל בַּשֶּׁמֶן רַגְלוֹ**", **זֶה חֶלְקוֹ שֶׁל אָשֵׁר, שֶׁמּוֹשֵׁחַ שֶׁמֶן כְּמַעְיָן** (**דברים לג, כד**). נראה לי בס"ד מֵאָשֵׁר שְׁמֶנָה לַחְמוֹ (בראשית מט, כ) 'שמנה' בהפוך אתוון 'השמן' משם לחמו שממנו מתעשר. גם 'אשר' במלואו עולה המלוי גימטריא 'מן שמן' [480] כי אושר שלו הוא מן שמן.

דף פו:

שֻׁלְחָן בַּצָּפוֹן וּמְנוֹרָה בַּדָּרוֹם, אָמַר רַבִּי זְרִיקָא, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: לֹא אֲכִילָה אֲנִי צָרִיךְ, וְלֹא לְאוֹרָהּ אֲנִי צָרִיךְ (**ויקרא כד, ג**). הנה מדברים אלו נראה דמשום דהשלחן בצפון ולא בדרום שמעינן לא אכילה צריך ומשום דמנורה בדרום ולא בצפון שמעינן לא לאורה צריך ומאי תליא הא בהא?

ונראה לי בס"ד דמנהגו של עולם המסב במקום אחד על שלחנו תהיה מסבתו בצד ימין של אותו מקום וממילא שלחנו גם כן יהיה בצד ימין סמוך לו לפניו אבל המנורה שצריך לאורה יניחנה בצד שמאל של אותו מקום רחוקה ממנו וכן כאן אם צריך ח"ו לאורה וצריך לאכילה הוה ליה להניח השלחן בצד דרום והמנורה בצד צפון ועוד איכא לדון (ת)מן המנורה שמונחת בצד דרום ולא בצד צפון דלאו לאורה צריך יען כי בית קודש קדשים ששם הוא אור שכינה יש פתח בפרוכת ואם לאורה צריך ח"ו היה ראוי להניח המנורה בצפון כנגד הפריפה של הפרוכת שהיתה פרופה בקרסי זהב כלפי חוץ ומשם נכנסים לבית קודש קדשים ואם תהיה שם המנורה יכנס האור דרך הפריפה לפנים וכדאיתא ביומא (יומא דף נב:) כסברת רבי יוסי עיין שם.

ומה שאמר '**עֵדוּת הִיא לְכָל בָּאֵי עוֹלָם**' רצונו לומר לכל הבאים לבית המקדש שנקרא בית עולמים שאין מקומו משתנה.

דף פז.

כְּשֵׁם שֶׁהַדִּבּוּר יָפֶה לַבְּשָׂמִים, כָּךְ דִּבּוּר רַע לַיַּיִן. נראה לי בס"ד הטעם שהדיבור פועל ביין כדי שהאדם יקח מוסר מזה לענין הדבור והוא מה שכתב הגאון חיד"א ז"ל בחומת אנך פרשת מטות וזה לשונו שמעתי דלא יפלא האדם איך מדבר בעולם הזה השפל למטה ועושה דבורו רושם למעלה הלא תראה היין שהוא במרתף והוא מונח בחבית סתומה בעת שדורכים הענבים אף שהוא רחוק מאד היין שבחבית מתנועע והוא פלא ומזה נקח ראיה על הדבור שהוא פועל למעלה עד כאן לשונו.

על כן עשה השם יתברך טבע ביין שפועל בו הדיבור כדי שירגיש האדם ללמוד על פעולת הדיבור מטבע היין אך הפועל שפועל הדבור ביין לרוע ולא למוטב לרמוז בזה עוד שאם ישתכר ביין יהיה רע לו בחלק הדיבור דהיינו שיוציא מפיו דברים שיהיה לו רעה בהם.

ומה שעשה השם יתברך בשמן להפך שהדבור יפה לשמן מפני שטבע השמן הוא הפך היין דהשותה יין ואינו רוצה שישתכר בו יאכל אחריו שמן מפני שהוא מעכב ההבל של היין לבלתי יעלה לראשו וישכרנו גם עוד סגולה אחרת יש לבטל כח שכרות היין למשוח מצחו בשמן ובזה פירשו המפרשים וְיַיִן יְשַׂמַּח לְבַב אֱנוֹשׁ (תהלים קד, טו) ואם תרצה שלא תשתכר בו אז תעשה 'לְהַצְהִיל פָּנִים מִשָּׁמֶן' ולכן עשה השם יתברך בשמן הפך היין שזה הדיבור רע לו וזה יפה לו להורות כי השמן הוא נגדי ליין וכדי להנצל מרעת היין ישתמש בשמן.

מְבִיאִין כְּבָשִׂים שֶׁגָּבְהָן כְּרָחְבָּן. מקשים בשם הרב אדרת אליהו ריקי ז"ל דאם גבהן כרחבן הם ננסים ואלו משונים הן ועוד זה הפך המדרש שהביאו התוספות שהכבשים של תמידין היו גבוהים דכשהיו נושאין אותם על הגמלים היו רגלי הכבשים נגררין לארץ אם כן אינם ננסים?

ונראה לי בס"ד שלא בא רבי יהודה לומר שהגובה של הכבשים שיעורו כרוחב שלהם דאין זה שבח אלא חסרון יען כי בזה נמצא הם ננסים הרבה אך כונתו הוא על היתרון של כבשים אלו על שאר כבשים דעלמא כלומר מחמת שומנם הרב יהיה יתרון בגובהן על שאר כבשים דעלמא כמו שיש ברחבן על שאר כבשים יען כי רוב הכבשים השמנים אין השומן עושה יתרון בהם על שאר כבשים אלא דוקא ברוחב שהשמנים יהיו רחבים הרבה

מחמת שומנן וכמו שאמר הכתוב יִרְעֶה מִקְנֶיךָ כַּר נִרְחָב (ישעיה ל, כג) והכי קאמר רבי יהודה אלו הכבשים שמביאין לתמיד השומן שלהם עושה להם יתרון על שאר כבשים דעלמא גם בגובה שיהיו גבוהין על שאר כבשים כאשר עושה להם השומן יתרון ברחבן על שאר כבשים ולעולם סבירא ליה לרבי יהודה דהם עצמן גובהן יותר גדול מרחבן ואמר רבא מאי טעמא דרבי יהודה שתלה הגובה ברוחב דמשמע שברוחב מצוי יתרונו בשמנים ואמר דכתיב 'יִרְעֶה מִקְנֶיךָ בַּיּוֹם הַהוּא כַּר נִרְחָב' דנמצא זה רגיל ומצוי בשמנים לענין הרוחב בעלמא ולכך החידוש של כבשי התמיד תלה רבי יהודה הגובה ברוחב.

דף פח:

מְנוֹרָה בָּאָה מִן הַכֹּפֶר, וְאֵין מַלְקְחֶיהָ וּמַחְתּוֹתֶיהָ וְנֵרוֹתֶיהָ בָּאִין מִן הַכֹּפֶר. נראה לי בס"ד טעם לזה דידוע שהמנורה רומזת לתורה אבל מלקחיה ומחתותיה שהם שמשים שלה רומזים לחכמות הנדסה ותשבורת וניגון ורפואה וכתיבה וכיוצא שכל אלו הם שמשים של התורה.

והטעם שהמנורה באה מן הככר פרשתי בס"ד לרמוז שהמזון שנקרא ככר אין זוכין בו ישראל בעולם הזה אלא בזכות התורה שנקראת בשם לחם דכתיב לְכוּ לַחֲמוּ בְלַחֲמִי (משלי ט, ה) ולזה אמר התנא אם אין קמח אין תורה (משנה אבות ג, יז) רצונו לומר אם לא יאכל אין לו כח ללמוד תורה אך זכייתו בקמח לא באה אלא בשביל התורה דאם אין תורה אין קמח לכן המנורה הרומזת לתורה באה מן הככר לרמוז שזוכין בככר שהוא המזון בזכות התורה אבל מלקחיה ומחתותיה שהם רומזין לשאר חכמות אין באין מן הככר לרמוז שאם לא למד אלא רק שאר חכמות בלבד אין לו זכיה בככר שהוא המזון.

או יובן הטעם שהמנורה באה מן הככר לרמוז בזכות התורה שנרמזה במנורה ימחה שמו של עמלק [240] שהוא מספר ככר [240] מה שאין כן שאר חכמות אין בהם כדאי למחות שמו של עמלק. גם רמז בזכות התורה שבאה מן הככר נכנעים פלונית [לילית=480] וחיילותיה שהם מספר 'פת' [480] שהוא לשון ככר וגבר ישראל.

דף פט.

אֵין לְךָ עֲבוֹדָה שֶׁכְּשֵׁרָה מֵעֶרֶב עַד בֹּקֶר, אֶלָּא זוֹ בִּלְבַד. נראה לי הטעם כי המנורה היא רומזת לתורה ועיקר לימוד התורה היא בלילה שהאדם דעתו צלולה ופנוי מעסקיו וכמו שאמרו רבותינו ז"ל (עירובין סה.) לא אברי ליליא אלא לגרסא ולכן כתיב בה 'מֵעֶרֶב עַד

בֹּקֶר' (שמות כז, כא) שאם תחשוב מספר עֶרֶב [272] עד מספר בֹּקֶר [302] תמצא הפרש שיש ביניהם הוא מספר ל' [30] שרומז ללימוד.

אִיכָּא דְּאָמְרֵי: מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה שִׁעֲרוּ, וְאִיכָּא דְּאָמְרֵי: מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה שִׁעֲרוּ (**שמות כז, כא**). הנה מלבד טעם הש"ס נראה לי בס"ד דידוע שכל מצוה שעושין ישראל למטה מעלין בעשייתה את אורות ניצוצי הקדושה מלמטה למעלה בסוד מ"ן [מיין נוקבין] ואז ממשיכין על ידי זה אורות שפע מלמעלה למטה בסוד מ"ה והנה למאן דאמר 'מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה שִׁעֲרוּ' הנה הם עשו זכר ודוגמה בזה לעליית האורות מלמטה למעלה אשר עולין על ידי מצות המנורה ועליית השלהבת ומאן דאמר 'מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה שִׁעֲרוּ' הנה הם עשו בזה רמז ודוגמה לירידת השפע היורד על ידי מצות המנורה מלמעלה למטה.

דף צט.

מַעֲלִין בַּקֹּדֶשׁ וְאֵין מוֹרִידִין. נראה לי בס"ד קֹדֶשׁ כתיב בלא וא"ו והמלוי של קו"ף דל"ת שי"ן [576] עולה תקע"ו כמנין לְמַעֲלוֹת [576] כלומר ההקדש ראוי ומוכן למעלות ולא לירידות.

ומה שאמרו שאמר לו '**יִישַׁר כֹּחֲךָ שֶׁשִּׁבַּרְתָּ**' נראה לי דייק לה מתיבת 'אֲשֶׁר' דלא הוה צריך לומר 'אֲשֶׁר' אך אמר אשר לשון שבח כמו בְּאָשְׁרִי כִּי אִשְּׁרוּנִי בָּנוֹת (בראשית ל, יג) וזהו 'אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ' (דברים י, ב) יש לך אושר בזה ששברת גם באות **א** של 'אֲשֶׁר' יש שני יודי"ן ותצרפם אותיות **שר** יהיה 'יִישַׁר'.

ועוד נראה לי בס"ד מה שאמר '**יִישַׁר כֹּחֲךָ**' על פי מה שאמר רבינו האר"י ז"ל בפסוק הֶ' יִסְעֲדֶנּוּ עַל עֶרֶשׂ דְּוִי (תהלים מא, ד) כי האדם הוא חי על ידי אור החכמה המחיה אותו בסוד וְהַחָכְמָה תְּחַיֶּה בְעָלֶיהָ (קהלת ז, יב) וכאשר יחלה מוכרח שיסתלק ממנו אור החכמה שהיא סוד יו"ד דשמא קדישא שמספרה עשר ואז יתהפכו אותיות עֶשֶׂר לאותיות עֶרֶשׂ ויתהפכו אותיות יוֹד לאותיות דְּוִי עד כאן דבריו. וישראל היו בעשיית העגל חולים שנסתלק מהם אור החכמה של סוד יו"ד ונהפכו אותיות יוֹד לאותיות דְּוִי ועל ידי שבירת הלוחות חזרו ונהפכו אותיות דְּוִי לסדר יוֹד שהוא צירוף ישר ואינו מהופך וזהו שאמר 'יִישַׁר כֹּחֲךָ' רצונו לומר **יוֹד יָשָׁר** הוא **כֹּחֲךָ** יען **שֶׁשִּׁבַּרְתָּ** ונדונו כפנויה ובטל הַדְּוִי.

או יובן בס"ד דאמרו רבותינו ז"ל הלוחות היו כובד מ' סאה והייתה קדושת האותיות שבהם נושאין אותם ולא היה מרגיש משה רבינו ע"ה בכובד אך שהורידן מן ההר ונעשו באויר הארץ שעשו בה העגל פרחה קדושת האותיות מהם וכבדו על ידיו ונפלו מידו ונשברו עיין שם. גם ידוע הלוחות גופם הם קנקן והאותיות שבהם אור פנימי שבתוך

הקנקן ונרמזו הלוחות באות ש' של מֹשֶׁה כי אות ש' היא מספר קנקן [300] ובאותיות 'מה' נרמז אור פנימי שבתוכם שהוא בא מסוד שם הוי־ה במלוי אלפין שעולה מה [יו"ד ה"א וא"ו ה"א = 45] ולזה אמרו (משנה אבות ד, כ) 'אַל תְּסְתַּכֵּל בַּקַּנְקַן' הם הלוחות 'אֶלָּא בַּמֶּה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ'.

וזהו שאמר **יִישַׁר כֹּחֵךְ** רצונו לומר אור פנימי הרמוז באותיות 'מה' של שמך הוא ישר שלא נפגם כי פרחה קדושת האותיות ורק אות ש' **שִׁבַּרְתָּ** רצונו לומר הלוחות שרמוזים באות ש' של שמך זו בלבד שברת ולא נעשה שבר ופגם באותיות 'מה' חס ושלום.

דף צט:

כְּמִדָּמֶּה אַתָּה, שֶׁאִם אַתָּה מְאַבְּדֵהּ, אִסָּר אֲנִי נוֹטֵל מִמְּךָ בְּדָמֶיהָ? נִשְׁמָתְךָ אֲנִי נוֹטֵל מִמְּךָ.

יש להקשות למה נקיט לשון איסר? ונראה לי בס"ד על פי מה שאמר הרב נחלת בנימין (מצוה קכ"ז) שיעור משקל דם הנפש ח"י דנרין וכל דינר ששה מעין וכל מעה ארבעה איסרין נמצא משקל דם הנפש תל"ב איסרין [4×6×18=432] וכתב עוד שם דבתענית מתמעט בכל יום התענית שיעור איסר מתל"ב איסרין של דם הנפש עיין שם.

ובזה פרשתי בס"ד אַף תְּכוֹן תֵּבֵל בַּל תְּמוֹט (תהלים צג, א) כלומר אם **הָאַף** שהוא מדת הדין **תְּכוֹן** תתמתק על ידי תורה ומצות אז **תֵּבֵל** הם תל"ב אסרין של דם הנפש **בַּל תְּמוֹט** שיהיה להם קיום וחיות.

ובזה פרשתי בס"ד אִישׁ כִּי יִדֹּר נֶדֶר לַיהוָה' אוֹ הִשָּׁבַע שְׁבֻעָה לֶאְסֹר אִסָּר עַל נַפְשׁוֹ (במדבר ל, ג) לשון כפול נדר ואיסור ועל פי האמור יובן היטב **נֶדֶר** קאי על ממון אבל **אִסָּר** קאי על התענית שבו מתמעט איסר מדם הנפש וזהו **לֶאְסֹר אִסָּר עַל נַפְשׁוֹ** רצונו לומר שנדר להתענות שבזה מתמעט ממנו שיעור איסר אחד.

וזהו שאמר כאן 'כְּמִדָּמֶּה אַתָּה אִסָּר אֲנִי נוֹטֵל מִמְּךָ' רצונו לומר כמדומה אתה שיספיק לך התענית שמתמעט מדם נפשך שיעור איסר לא כן אלא אני נוטל נפשך כולה ממש.

קָרָא עָלָיו הַמִּקְרָא הַזֶּה: "**לֹא יָמוּשׁ סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה מִפִּיךָ**" (יהושע א, ח). פירוש לא אמר לו בפירוש שאסור אלא קרא עליו המקרא הזה בלבד שרצה להשיב לו על שאלתו וגם מברך אותו לפי דרכו לכך קרא עליו המקרא הזה שנתכוון לברכו בכך והוא יבין מזה תשובה על שאלתו.

דף ק.

מִגֵּיהִנֹּם שֶׁפִּיהָ צָר, **שֶׁעֲשָׂנָהּ צָבוּר בְּתוֹכָהּ** (ישעיהו ל, לג). נראה מלאה עשן כדי שיהיו נידונין בעשן על אשר דבקו בשלשה קליפות שהם **נָחָשׁ שָׂרָף עַקְרָב** דראשי תיבות שלהם 'עָשָׁן' ולכן ראש גיהנם גימ"ל אשר מלואו הוא 'מיל' שהוא שיעור הקטן של מהלך האדם כי יש שיעור שעה ויש פרסה ויש מהלך יום ויש מהלך שבוע ויש מהלך חודש ויש מהלך שנה ונרמז בראש אותיות 'גֵּיהִנֹּם' שיעור מיל שהוא מהלך הקטן לרמוז שפתחה צר וקטן.

ואמר עוד '**וְשֶׁמָּא תֹּאמַר כְּשֵׁם שֶׁפִּיהָ צַר כָּךְ כֻּלָּהּ צָרָה**?' ובזה יהיה הרוחה לרשעים הנידונין בה שיהיה כל אחד גופו מגין על גופו של חבירו מחמת שהם דבוקים זה בזה ואין האש שולט בכל צדדין שלהם **תַּלְמוּד לוֹמַר** '**הֶעְמִיק הִרְחִב**' (ישעיהו ל, לג) שהיא רחבה מבפנים שכל אחד שומר במקום פנוי לעצמו שאז האש דולקת בו מכל צדדיו ואין לו דבר המגין בעדו.

'**וְשֶׁמָּא תֹּאמַר לַמֶּלֶךְ לֹא הוּכָנָה**' כלומר למלך של תורה כמו אלישע אחר דאמרו עליו מתחלה לא מידן לדון ליה בגיהנם מפני שעסק בתורה ולא יתי לגן עדן מפני שחטא ויצא לתרבות רעה **תַּלְמוּד לוֹמַר** '**גַּם הִיא לַמֶּלֶךְ הוּכָן**' (ישעיהו ל, לג) כאשר עשה רבי מאיר ע"ה שבקש דיתי אלישע אחר לגיהנם כדי שיתכפר לו.

'**וְשֶׁמָּא תֹּאמַר אֵין בָּהּ עֵצִים**' פירוש גיהנם של אלישע אחר וכיוצא בו אין בה גחלים הנעשים משריפת עצים מפני שהם עסקו בתורה שנמשלה לעץ ולאש דכתיב עֵץ חַיִּים הִיא (משלי ג, יח) ולכן אין ראוי שיהיו נדונים בגיהנם של גחלי אש הנעשים מן עצים אלא יהיו נדונים בגיהנם של עשן בלבד וכמו שאמר רבי מאיר שיצא עשן מקברו של אחר שהוא הוכחה שנידון בגהינם של עשן **תַּלְמוּד לוֹמַר** '**מְדֵרַתָּהּ אֵשׁ וְעֵצִים הַרְבֵּה**' (ישעיהו ל, לג) פירוש גהינם של זה שהיה חכם בתורה בהיותו בעולם הזה יש בה גחלי אש ומדורתה עצים אף על פי שעסק בתורה שנמשלה לאש ונמשלה לעצים.

'**וְשֶׁמָּא תֹּאמַר זֶה שְׂכָרָהּ**' של תורה זו של אלישע אחר וכיוצא בו שהועיל לו ליכנס לגיהנם בשביל כפרה ולא תועיל להכניסו לגן עדן גילוי עריות לישב במקום הראוי לבעלי תורה על שלחן הצדיקים וחכמים חביריו תַּלְמוּד לוֹמַר '**וְנַחַת שֻׁלְחָנְךָ מָלֵא דָשֶׁן**' (איוב לו, טז) שישב על שלחן הגדול והעצום עם גדולי חכמי ישראל ולא ישב במדרגה קטנה שבגן עדן.

ונראה לי בס"ד לרמוז בפסוק זה דאמר 'וְנַחַת שֻׁלְחָנְךָ מָלֵא דָשֶׁן' דשם הוי־ה דמלוי ע"ב ושם הוי־ה דמלוי ס"ג שהם סוד חו"ב [חכמה ובינה] עולים מספר קפ"ד ומספר קס"ו

ברבוע הנקרא אחוריים ושניהם המה מספר ש"ן [166+184= 350] ומשם יהיה השפעה גדולה מאד. וידוע דבתורה יש ארבעה חלקים שהם 'פשט רמז דרש וסוד' וכל חלק נקרא קרן לשון אור כִּי נֵר מִצְוָה וְתוֹרָה אוֹר (משלי ו, כג) וכתיב וְנֹגַהּ כָּאוֹר תִּהְיֶה קַרְנַיִם מִיָּדוֹ לוֹ (חבקוק ג, ד) ואמר קַרְנַיִם לשון רבים מפני שיש בתורה ד' חלקים וכל חלק נקרא קרן שהוא רצונו לומר אור נמצא הם ד' פעמים קרן ולכן בזכות לימוד כל חלק מארבעה חלקים הנזכר שנקרא קרן ימשך שפע מן שמות קפ"ד וקס"ו שהם מספר ש"ן כמנין קרן [350] ונמצא בזכות לימוד ד' חלקים שלומדים החכמים בתורה ימשך להם ד' פעמים ש"ן וזהו שנאמר 'וְנַחַת שֻׁלְחָנְךָ מָלֵא דָשֶׁן' כלומר ד' שן דזה קאי על שלחן תלמידי חכמים.

דף קג:

"**וְהָיוּ חַיֶּיךָ תְּלָאִים לְךָ מִנֶּגֶד**", **זֶה הַלּוֹקֵחַ תְּבוּאָה מִשָּׁנָה לְשָׁנָה** (דברים כח, סו). נראה לפרש בס"ד דבר זה נרמז בפסוק זה כי נֶגֶד אותיות חַיִּים באלפא ביתא יש אותיות טי"ת כ"ף כ"ף נו"ן אשר במלואם עולה מספר תשכ"ה [725] כמנין 'דְּאָגָה שָׁנָה בְּשָׁנָה' [725] וזהו שנאמר 'חַיֶּיךָ תְּלָאִים לְךָ מִנֶּגֶד' רצונו לומר באותיות שהם נֶגֶד אותיות חַיִּים שם רמוז ענייניך ומצבך בזה שיהיה לך דאגה שנה בשנה כי תדאג בשנה זו על שנה האחרת הבאה שאינך יודע אם יהיה לך מעות לשנה הבאה לקנות תבואה וכמו שפירש רש"י ז"ל.

ואומרו '**וּפָחַדְתָּ לַיְלָה וְיוֹמָם**' **זֶה הַלּוֹקֵחַ תְּבוּאָה מֵעֶרֶב שַׁבָּת לְעֶרֶב שַׁבָּת**, נמצא זה בכל ערב שבת שהוא יום ששי דואג על לחם ששה ימים שהם יום שבת וחמשה ימי השבוע עד יום שישי ולא עד בכלל ונרמז זה בכתוב 'וּפָחַדְתָּ לַיְלָה' הוא ליל ערב שבת על וא"ו ימים כי ביום ששי צריך להביא לחם ששה ימים מיום שבת עד יום שישי הבא ובליל ערב שבת דואג אם ימצא בידו מחר שהוא ערב שבת לחם ששה ימים וזהו 'לַיְלָה וְיוֹמָם' קרי ביה לילה וא"ו 'יוֹמָם'.

ומה שאמר '**וְלֹא תַאֲמִין בְּחַיֶּיךָ**' **זֶה הַסּוֹמֵךְ עַל הַפַּלְטֵר** לקחת ממנו בבוקר דבר יום ביומו נמצא בכל ימיו דואג בכל לילה שמא למחר לא יהיה לו מעות לקנות בהם מן הפלטר או שמא הפלטר לא יאפה בו ביום.

דף קד:

מַה נִּשְׁתַּנָּה מִנְחָה שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ חֲמִשָּׁה מִינֵי טִגּוּן הַלָּלוּ. נראה לי בס"ד הוא אזיל לפי דרשתו שדרש 'הָעָנִי כְּאִלּוּ הִקְרִיב נַפְשׁוֹ' וידוע דהנפש בלולה מן חמשה חלקים של נרנח"י [נפש, רוח, נשמה, חיה, יחידה] כי כל אחת מן נרנח"י [נפש, רוח, נשמה, חיה, יחידה]

יש בו כללות נרנח"י ולפי זה מובן הטעם שאמרו במנחתו חמשה מיני טיגון כדי שיכוין העני לכלול חמשה חלקים של נפשו עם המנחה שמקריב בחמשה מיני טיגון דאז על ידי כך מעלה עליו כאילו הקריב חמשה חלקים של נפש.

מָשָׁל לְמֶלֶךְ בָּשָׂר־וָדָם שֶׁעָשָׂה לוֹ אוֹהֲבוֹ סְעוּדָה, וְיוֹדֵעַ בּוֹ שֶׁהוּא עָנִי, אָמַר לוֹ: עֲשֵׂה לִי מֵהֶן חֲמִשָּׁה מִינֵי טִגּוּן, כְּדֵי שֶׁאֵהָנֶה מִמְּךָ. יש להקשות משמע דתולה הא בהא דמחמת שעושה לו מיני טיגון אז יהנה ממנו ואיך תליא הא בהא אדרבה אם יעשה מיני תבשילין יהנה יותר?

ונראה לי בס"ד הכוונה אף על פי שזה העני אפשר שילוה מעות מאחרים ודוחק עצמו לעשות מיני תבשילין לכבוד המלך אם יעשה כך לא יאמרו העולם דהמלך אהב אותו על כן אכל ונהנה ממנו אלא יאמרו זה העני מנין לו מעות לעשות הוצאה מרובה במיני תבשילין ובודאי כי המלך נתן לו מעות לקנות בשבילו בשר ועופות ומיני פירות כדי לעשות לו התבשלין והמלך אכל ונהנה מכיסו וזה העני הוא כמו המלצר ומה כבוד יש לעני בדבר זה, ומהיכא מוכח שהמלך אוהב את זה ובא לאכול משלו? אבל אם העני הזה לא יביא למלך מיני תבשילין אלא יעשה לו מיני טיגון שהוא מאכל עניים אי אפשר לומר שהמלך נתן לו פרוטות לעשות לו בהם סעודה של עניים ובודאי זו הסעודה של מיני טיגון עשה אותם העני מכיסו כי המלך אהב אותו ורצה לאכול משלו ועשה זה כפי יכלתו ונמצא המלך נהנה מן העני ולא נהנה ממעות שלו, ולכן אמר לו אף על פי שאתה תדחיק עצמך או תלוה מאחרים ותעשה לי מיני תבשלין לא תעשה כן יען שאם תעשה כן לא יאמר אני נהניתי משלך אלא יאמרו אני נתתי לך מעות שתעשה לי בהם סעודה ואתה שליח כמו המלצר המבשל בביתי על כן תעשה לי מיני טיגון שהוא אכילה של עניים ובזה יוודע כי לא ממעותי עשית כי איך אפשר שאתן לך מעות לעשות לי סעודה של עניים אלא ודאי משלך עשית ואני אינני אוכל משלי אלא אוכל משלך ונהנה ממך ובזה ניכר שאני אהבתיך.

ובאופן אחר נראה לי בס"ד כונת המאמר משל למלך שבא לעיר אחת מערי ממשלתו עובר אורח ובאותה העיר נמצאים שרים ועשירים גדולים אשר יש לאל ידם להביא לפני המלך סעודה של מלכים ויש עוד שם בעיר ההיא איכרים בעלי צאן אשר מחייתם היא מן הצאן אוכלים מחלבן ולובשים מצמרן וכאשר שמעו השרים שבא המלך לעיר כל אחד מן הגדוליהם הכין בביתו סעודה גדולה הראויה למלך כי כל אחד בא לפני המלך להזמינו על סעודה בביתו וכולם יצאו לקראתו כדי להזמינו על הסעודה אך המלך רצה לאכול אותו היום אצל איכר אחד בעל צאן כי אהב אותו הרבה וחשב דודאי לא יניחוהו

השרים והגדולים לאכול אצל האיכר כי יאמרו אין זה כבוד מלכות, מה עשה? כשהגיע זמן הסעודה והיה כל אחד מקוה שיחפוץ המלך לבא לאכול בביתו אמר המלך לכל העומדים לפניו אני אינני יכול היום הזה לאכול תבשילין של בשר ומזגי מחריכני לאכול חמאה וחלב וגם חלב חמוץ שקורין בלע"ז יגורט'י ובערבי 'לבן' וגם לשתות בשביל רפואת גופי מי חלב שקורין בערבי רו'ב על כן מוכרח אני לילך שעה זו אצל האיכרים בעלי הצאן אשר נמצא אצלם מוכן ומזומן חמאה וחלב ויגורט'י וגם מי חלב שקורין רו'ב ובזה שתקו כל השרים והגדולים ולא ענו דבר כי אכילה ושתיה זו היא מוכרחת לפי מזג גופו ורפואתו דאי אפשר לאכול תבשיל בשר, ואז ממילא זכה אותו האיש האיכר בעל הצאן שיבא המלך לתוך אהלו ויאכל מן המאכל הנמצא אצלו.

וכן הענין כאן זכר הכתוב חמשה מיני טיגון במנחת העני מפני שהטיגון הוא מאכל עניים ורצה הקדוש ברוך הוא לעשות שבח להעני שתהיה מנחתו הקלה נמנית עם קרבנות היקרים והחשובים ומכובדים להודיע כי הדלות של העני היא סיבבה שיהיה נבחר קרבנו כמו קרבנות המכובדים והחשובים כי כיון שהשם יתברך צוה שיביא מיני טיגון נעשית הבאה זו חשובה ויקרה כהבאת קרבנות החשובים מאחר שהשם יתברך צוה בכך ורצה בכך ורצונו זהו כבודו.

דף קי.

"**הַבִיאִי בָנַי מֵרָחוֹק**", **אָמַר רַב הוּנָא, אָמַר רַב: אֵלּוּ גָּלֻיּוֹת שֶׁבְּבָבֶל, שֶׁדַּעְתָּן מְיֻשֶּׁבֶת עֲלֵיהֶם כְּבָנִים** (**ישעיה מג, ו**). פירש רש"י ז"ל דעת זכרים מיושבת עליהם יותר משל נקבות. ויש להקשות במאי אייריי? אם בענין הרחבת השכל דאמרו רבותינו ז"ל 'נשים דעתן קלה' הוה ליה למימר דעתן נוספת או רבה, ואומרו 'מְיֻשֶּׁבֶת' משמע דהזכרים אין להם טרדת השכל כמו הנקבות, ובאמת קחזינן להפך כי לזכרים יש להם טרדת השכל עשר ידות על הנקבות מאחר דפרנסת הבית עליהם יש להם טרדה גדולה במציאות הפרנסה אבל האשה יושבת בירכתי ביתה ואין לה טרדה בפרנסה שהאיש מביא ומניח לפניה.

ונראה לי בס"ד דלשון בן ובת יאמר על זמן קטנותם שלא גדלו בשנים הרבה והבת יש לה טרדה גדולה בשביל נשואין שלה שמא לא יוכל אביה למצוא לה נדונייא ובמה תנשא ושמא תפול בחלק רע בליעל ושמא לא תמצא חן בעיני רואיה לישא אותה וכזאת וכזאת מחשבות שונות עוברים בלבבה ויהיה לבה טרוד בדבר זה, וגם אחר שתנשא עדיין לבה טרוד ודעתה מבולבלת שמא לא תתעבר וישא בעלה אשה אחרת אבל הזכר אין לו שום

טרדה מדברים הן מצד הנשואין כי הוא לוקח ממון ואינו נותן הן מצד העקרות כי הוא מושל באשתו ואגידה ביה בכל אופן שיהיה.

אָמַר לֵיהּ: שִׁימְיֵ אַתְּ. עיין רש"י ז"ל. ועוד נראה לי בס"ד רב היה שמו אבא אך אפילו תלמידיו היו קורין אותו בשם אבא כמו שאמרו בסוף יומא (יומא פז.) אזיל אבא לקטל גברא, והטעם כי אבא הוא לשון אב שהוא לשון חשיבות שהיה אב בתורה וכן אַבְרֵךְ (בראשית מא, מג) 'דין אבא למלכא' וזהו שאמר '**שִׁימְיֵ אַתְּ**' כלומר ראוי שתהיה נקרא בשמי שהוא אבא כי חכם גדול אתה ואיך דבר זה יהיה נעלם ממך.

דְּקָרוּ לֵיהּ: "אֱלָהָא דְּאֱלָהָא". נראה לי בס"ד ידוע בין הקדוש ברוך הוא ובין ישראל לא יש אמצעי לכן נקרא 'אֱלֹקֵי יִשְׂרָאֵל' אבל לגבי אומות העולם יש אמצעי ולכן נקרא לגבי דידם 'אֱלֹקֵי הָאֱלֹקִים' הם השרים שלהם. והנה הגויים שיושבים מצור כלפי מערב שאין מכירין בכבודן של ישראל חושבים שגם לגבי ישראל נקרא 'אֱלֹקֵי הָאֱלֹקִים' ולא נקרא 'אֱלֹקֵי יִשְׂרָאֵל' ולכן אמר דקרו ליה **אֱלָהָא דְּאֱלָהָא** אבל מִצּוֹר וְעַד קַרְתָּגְנִי מכירים בכבודן של ישראל ומודים דנקרא 'אֱלֹקֵי יִשְׂרָאֵל'.

נוֹשֵׂא אִשָּׁה וְאַחַר כָּךְ לוֹמֵד תּוֹרָה. נראה לי בס"ד נרמז זה באותיות 'מנחה' דהנושא אשה נקרא אָדָם [45] שהוא מספר 'מה' ירמוז באותיות מנחה וכשלומד תורה זוכה לחן דכתיב 'אַיֶּלֶת אֲהֲבִים וְיַעֲלַת חֵן' (משלי ה, יט) שמעלה חן על לומדיה (ערובין נד:) וזה החן נרמז גם כן באותיות 'מנחה' שהוא 'חן מה' אך מ"ם של 'מה' נרמזה קודם ח' של חֵן לרמוז ילמוד תורה ואחר כך ישא אשה.

ובזה יובן מָצָא אִשָּׁה מָצָא טוֹב וַיָּפֶק רָצוֹן מֵהָ' (משלי יח, כב) תחלה **מָצָא אִשָּׁה** ואחר כך **יִמְצָא 'טוֹב'** זו תורה דכתיב כִּי לֶקַח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם (משלי ד, ב) ועל פי זה **יָפֶק רָצוֹן מֵהָ'** כי שם הוי"ה ביושר תחלה שם י"ה המאיר באיש ואשתו בנשואין ואחר כך ו"ה שרומזים לתורה שבכתב שהיא ה' ספרים ותורה שבעל פה שהיא ששה סדרים ולכן ו"ה לשון שמחה כי פִּקּוּדֵי הָ' יְשָׁרִים מְשַׂמְּחֵי לֵב (הלים יט, ט).

"**לְעוֹלָם זֹאת עַל יִשְׂרָאֵל" וְגוֹ', אָמַר רַב גִּידֵל, אָמַר רַב: מִזְּבֵחַ בָּנוּי וּמִיכָאֵל הַשַּׂר הַגָּדוֹל עוֹמֵד וּמַקְרִיב עָלָיו קָרְבָּן** (**דברי הימים ב' ב**, ג). יש להקשות מה שייכות יש לדרשה זו עם דרשה הקודמת? ונראה לי בס"ד דקשיא ליה לתלמודא בדרשה הקודמת תַּלְמִידֵי חֲכָמִים הָעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה בַּלַּיְלָה כְּאִלּוּ עוֹסְקִים בַּעֲבוֹדָה, והלא עבודה בלילה ליכא גם בזמן שבית המקדש קיים? לכך הביא דמזבח יש למעלה ומיכאל מקריב עליו קרבן ושם למעלה אין הפרש בין יום ללילה דאין להם חושך ואיכא עבודה גם בלילה.

ומה שאמרו דברי רבי יוחנן דאמר '**כְּאִלּוּ נִבְנָה מִקְדָּשׁ בִּימֵיהֶם**' גם בזה יש סמך למאמר

דלעיל דקשיא ליה איך קאמר כאלו עוסקים בעבודה והלא הם עוסקים בתורה בכל מקום ואם חשיב עסק התורה עסק עבודת קרבנות נמצא מקריבים חוץ לבית המקדש ואסור משום שחוטי חוץ! לכך הביא הא דרבי יוחנן 'כְּאִלּוּ נִבְנָה מִקְדָּשׁ בִּימֵיהֶם' נמצא על ידם נעשה לבית המדרש וכל מקום שלומדים בו דין בית המקדש והוה ליה מקריב בבית המקדש.

כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה, אֵינוֹ צָרִיךְ לֹא עוֹלָה, וְלֹא מִנְחָה, וְלֹא חַטָּאת, וְלֹא אָשָׁם (ויקרא ז, לז). נראה לי בס"ד לדרשת ריש לקיש דקאמר 'כְּאִלּוּ' בכף הדמיון אין זה עולה ומנחה ממש אבל רבא סבירא ליה עולה ומנחה ממש לזה אמר **אֵינוֹ צָרִיךְ** עוד לעשות **עוֹלָה וּמִנְחָה** דדי לו בזה ונקיט עוֹלָה בתחלה לא מבעיא עולה דכולה כליל ואין בזה הפסד לכהנים אלא אפילו קרבנות דאיכא בהו הפסד לכהנים אינו צריך להביא עוד.

לְלַמְּדָךְ: שֶׁאֶחָד הַמַּרְבֶּה וְאֶחָד הַמַּמְעִיט, וּבִלְבַד שֶׁיְּכַוֵּן אֶת לִבּוֹ לַשָּׁמַיִם (ויקרא א, ט) (ויקרא ב, ב). עיין מה שכתבתי בס"ד במסכת שבועות עיין שם. ונראה לי בס"ד דאמרו רבותינו ז"ל בקדושין (קדושין לט:) ישב אדם ולא עבר עבירה נותנים לו שכר כעושה מצוה וכתב הרב ערבי נחל בשם השל"ה ז"ל גם שמירת מצות לא תעשה נחשבים למעשה במה שמתעורר האדם לחשוק הדבר ההוא בלבו ומתעורר ואומר הנני מניח לעשות בשביל שצוני הבורא יתברך שמו כהא דתניא רבן שמעון בן גמליאל אומר אל יאמר אדם אי אפשי בבשר חזיר אלא יאמר אפשי ואפשי, ומה אעשה אבי שבשמים גזר עלי! עד כאן דבריו עיין שם. נמצא הביטול שמבטל חשקו ותאותו בעבור גזירת השם יתברך חשיב מעשה ולכן נותנים לו שכר כעושה מצות עשה.

וזהו שאמר **אֶחָד הַמַּרְבֶּה** שעושה מצוות עשה שבהם מרבה כוחות הקדושה ומרבה כח היצר הטוב וכח הנפש שלו **וְאֶחָד הַמַּמְעִיט** ששומר מצות לא תעשה שממעיט כח היצר הרע והתאוה שבו בעת שמבטל חשקו ותאותו שכר אחד להם דזה גם כן חשיב עשה מצוות עשה אך בתנאי **שֶׁמְּכַוֵּן לִבּוֹ לַשָּׁמַיִם** רצונו לומר הא דמבטל חשקו ותאותו הרעה לאו משום מורא בשר ודם או שאר סיבות אלא בשביל כבודו יתברך שצוהו שלא לעשות איסור זה.

או יובן על דרך שאמרו רבותינו ז"ל (נזיר כג:) גדולה עבירה לשמה כמצוה שלא לשמה, ומצינו גבי אהרן הכהן ע"ה וגבי יעל שקבלו שכר על מעשה עבירה בשביל שהיתה כונתם לשם שמים וזהו שאמר **אֶחָד הַמַּרְבֶּה** במצות אשר צוה ה' לעשות אותם **וְאֶחָד הַמַּמְעִיט** שעושה מצות שצוה ה' שלא לעשותם ונמצא ממעיט בשמירת הלאוין כאשר עשה אהרן הכהן ע"ה בעגל ויעל בסיסרא ואליהו זכור לטוב בשחוטי חוץ וכיוצא גם זה

מקבל שכר אך **בִּלְבַד שֶׁיְּכַוֵּן אֶת לִבּוֹ לַשָּׁמַיִם** שתהיה עבירה לשמה.
ואומרו '**יְכַוֵּן לִבּוֹ לַשָּׁמַיִם**' דאותיות לֵב עם אותיות שָׁמַיִם יהיה מהם תיבת 'משלבים' שיכוין האדם במצות לשלב שם הוי־ה עם שם אדנ־י בסוד יאהדונה־י שהם סוד קודשא בריך הוא ושכינתיה או אותיות לֵב עם אותיות שָׁמַיִם יהיה מהם צירוף 'ישלם מ"ב' שישלים שם בן מ"ב בכונתו.
או יובן שמים אש ומים הפכיים הם ועושים שלום זה בזה שדרים יחד בשביל לקיים רצון הבורא יתברך שטרף אש ומים ועשה מהם שָׁמַיִם כן בלב האדם יש משכן ליצר הטוב ומשכן ליצר הרע והם הפכיים אך הצדיק יעשה שיהיה שלום ביניהם כמו שאמרו (בראשית רבה מג, א) גבי אברהם וּמָצָאתָ אֶת לְבָבוֹ נֶאֱמָן לְפָנֶיךָ (נחמיה ט, ח) לִבּוֹ לא נאמר אלא לְבָבוֹ רצונו לומר יצר הטוב ויצר הרע ביחד וזהו **יְכַוֵּן** תכונת **לִבּוֹ** שיש בו שני הפכיים כמו **שָׁמַיִם** שהם מאש ומים דהפכיים הם ועושים שלום ביניהם וכמו שאמרו המפרשים על מ"ש עוֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו, הוּא בְרַחֲמָיו יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ.
רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה אָמַר: **מַהָכָא**: "**בִּרְבוֹת הַטּוֹבָה רַבּוּ אוֹכְלֶיהָ, וּמַה כִּשָּׁרוֹן לְבָעֲלֶיהָ, כִּי אִם רְאוּת עֵינָיו**" (קהלת ה, י). פירש רש"י ז"ל 'לְבָעֲלֶיהָ' זה הקדוש ברוך הוא כי אם ראות עיניו שזה מתכוין לטובה והיינו כי המעשה גלויה לכל אך הכוונה והשמחה אין רואה אותה אלא הקדוש ברוך הוא והוא רואה הכוונה והשמחה של זה הממעיט בשמחה כמו אותו המרבה לכן אחד המה בשכרן במתנה לחיים בארץ החיים.
ודע כי שמעתי שהקשה עטרת ראשי הרב מור זקיני רבינו משה חיים זלה"ה לתלמידים למה ליה לתלמודא הני קראי, והלא למדנו זה מדכתיב ג' פעמים 'רֵיחַ נִיחוֹחַ' בבהמה ובעוף ובמנחה וכנזכר במשנה (משנה מנחות יג, יא)? ותירץ להם קרא דמתוקה שנת העובד בא ללמד אפילו אם הוא עני והביא קרבן עני אך אותו זמן היה עשיר באמת כגון שנפלה לו ירושה במקום אחר ועדיין לא ידע בה אפילו הכי קרבנו רצוי ויש לו שכר ופסוק 'בִּרְבוֹת הַטּוֹבָה' בא ללמד על עני שהביא קרבן עשיר אף על פי שהוסיף על חיוב שלו עם כל זה צריך שיכוין לבו לשמים ולא יועיל לו יתרון זה שהביא תוספת על החיוב שלו יען כי 'בִּרְבוֹת הַטּוֹבָה' שהביא קרבן עשיר אף על פי ד'רַבּוּ אוֹכְלֶיהָ' הכהנים עם כל זה 'מַה כִּשָּׁרוֹן לְבָעֲלָיו' הקדוש ברוך הוא 'כִּי אִם רְאוּת עֵינָיו' שזה היה מתכוין לטובה וזה העיקר ובעבור הכוונה שאין נראית אלא לעיני השם יתברך ישפיע לו שפע טובה וברכה **וחיים**.
סליק מסכת מנחות